

سور

عدد ۱۱ * سنه ۱۹۱۱

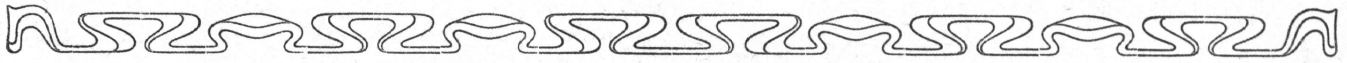
۱۱

محرری: رضا الدین بہ فخر الدین
ناسرلری: محمد ساگر و محمد زاگر رامیفلر

مندرجہ سی :

- عمر . رضی اللہ عنہ ، رسول
اکرمین صلوٰۃ اللہ علیہ وسلم .
عثمان . (رضی اللہ عنہ)
۳ نجی خلیفہ .
الفبا و ابجد تاریخی .
میرزا بیدل خصوصندہ .
قاری علی اکبر نوغایف .
بز تورکمز .
تورک اوغلو .
باقتیریہ ہم آنلرنک
ضرلری III .
فرح الدین احمدی .
طورمش ایزہ .
ٹہ سمہ لہن .
جوابلرم .
موسی بیگیفی .
اوقو و اوقوتو حقندہ .
۲۰۲
مفتی حضرتنک یوبیلیسی .
حفظ صحت . اورنبورغندہ
آق چیچک کونی و «چاخوتقہ
آرووی» .
تعلیم و تربیہ .
مراسلہ و مخابره : غالجات ،
طرویسکی ، قزلجار ، ونہ
معلوم اورناردن .
تقریض : « طورمشی بو؟ »
محمود مرجانی .
اشعار : * * * دردمند . «اسلام»
جارالله ویرغازف . «ترجمان»
گہ جمال الدین یومایوف .
متنوعہ . زیراک و عقلی بالا .
حکایت لری : «جان فیدا ایتوبہ»
روسچہدن مترجمی : ع . ک .
« زینب صبر ایتکان ایلدی
نہایت صبر ایتہ آلمادی » .
۲ . غفوری .
مفتی حضرت مکتوبی .

تسيزار بولغان هم بو يرلرده گى خلقلر بله صوغشوب يورگان بوندى واقعلر بولغالى . كويدن توگل « مسقوا » كوللرينك برسندن ايوان گروزنى زماننده قواچه كيدرلر اوب يبارلمش بر چورتان توتديلر شونك كى نكى ده تسيزار صوغه يبارمش چورتان بولو ممكن .
بو حقدە سزنىڭ فكارلر بىزنى نىچك ؟

XVI

مورثيق بله ابليس .

مورثيق فقيرلىگىدىن زارلانا ، زارلانا بازارغە بارا . باشىندەغى همه فكرلرى بايو بولندەغى : « نىچك گنە باورغە يول تاپاسى ايكان ؟ » دىب ، اوتەرگە توغرى كىلگان كوپرگە باصقاچىدە ، كوپر آستىدىن ابليس كىلوب چىققان . بىزنىڭ مورثيق عمرىدە بىك كوپ نرسە كورگان بولسەدە ، بوندى موگزلى ذاتلرنى كورمەگان سىبلى هوشىدىن كىتە يازا . لىكن ابليسدىن يوشاق سوزلر ايشتكلاچ بر آز قورقوى كىمى توشە .

ابليس - ، مورثيقنىڭ فكرلر بىنى بلوب ، اوزىنە بايو يولىنى اوگرەتە . « كوپرنىڭ بر ياغىدىن ايكىچى ياغىنە چىققان صايون - كسەكە گى آقچەك ايسكى مرتبە آرنور » دى . « لىكن هر بر چىققان ايچون مىكا ۲۴ تىن تولەرسىك » دى . مورثيق رضا بولسەدە ، اشانور اشانماس كوپرنىڭ ايكىچى ياغىنە چىققاچ كسەسىنى آقتاروب قاراسە . . . بونى عجب . . . آقچە توگال ايكى مرتبە آرتقان مورثيق شادلانا ، شادلانا ابليسكە ۲۴ تىن « آقل حقى » تولى . بىرى ياققە چقا ؛ آقچە ايكى رەت آرتا ؛ مورثيق ابليسكە تاغى ۲۴ تىن تولى . ياكىدان آرقى ياققە چقا آقچەسى ياكىدان ايكى مرتبە آرتا . مورثيق كسەسىنى آقتاروب قاراسە - توگال ۲۴ تىن آقچە بولغان مورثيق صوگى آقچەلر بىنى ابليسكە بىروب ، آلدانغانىنى سىزوب ، اويىنە قايتوب كىتە .

ابليس شولاى ايتىمى قايا كىتسون ؟

مورثيقنىڭ آقچەسى اول كوبمى بولغان ؟

عبد الرشيد يولداش .

XII

دەنگىزنى صناگىز!

هېچ وقتدە بوش بولماغان دورت عجائب بولمە بار ؛ آستلى - اوستلى ايكى فات ؛ اوستىدىن توشەرگە يولمە بار . صولمە غىلر هر وقت ياقنى قزل ياقنى بله ، اوگدە غىلرى قارانغى . اول اوزى هر كمدە بار .
على رفيقى .

XIII

عجب حكمت! . . .

توشە مگە نچكە باو بەيلەگىز . باوغە تىمر كىسە گى ، چوكچ ، يە باشقە شوندى اورراق نرسە تاغىز . بو نرسەنىڭ آستىنە تاغى جب بەيلەگىز . اوستدە گى جب بله آستدەغى جب ايكىسىدە بر فالونلقدە بولسون . آستدەغى جىنى بوش اوچوندىن آستقە تابا تارتوب اوزگىز . نىچك آستدەغى جىنى اوزو ممكن هم نىچون ؟ (چەتوب جىنى نچكەرتو كى « حىلە » لر البته يارامى) .
ع . يولداش .

XIV

بوندى نە حكمت بار!

نىگە كىراسىن فىلنە بو نىچە اوستگە منە ؟ (بو مسئلەنى حل قىلو اور بولسە ، شوگا اوخشاغان ايكىچى مثال كورسەتكىز) .
ع . يولداش .

XV

تارىخى مسئلە

قايسى جنوارلر بىك اوزاق باشيار . بوندى جنوارلر آراسىنە چورتان بالغى دە كرە كويدن توگل شوپتسارىيە كوللرينك برسندە زور چورتان بالغى توتقانلر . چورتاننىڭ ايهك سويەگىنە يازولى قواچه كيدرتلوب قويلغان ايكان . بوندى عجب بالغى توتقان كشىلر شوندىق شهر باشلىغىنە يوگركانلر .

اول كشى يازونى اوقوب ، بالغى صاتوب آلوب مؤرخلرگە ھدىيە قىلغان . بو قواچه دە لاتىنچە « كلى يولى تسيزار - ميلاددىن ۵۵ يل الك » دىب يازلمش . درسندەدە ميلاددىن ۵۵ يل الك رىملرنىڭ عسكەر باشلىقى كلى يولى

جمادی الاخر ۱۷ سنه ۱۳۲۹

۱ اپریل ۱۹۱۱ سنه

شہزادہ اور الوغ حادثہ

قصندہ یوردیکندہ دنیادن اوندی (۱) و اوشبو مقصدینہ ایرشہ آلمادی .

بو یردہ ایسہ حضرت عمر زمانندہ اولان بیوک واقعہلرنک تاریخلرینی اجمالی صورتدہ بیان ایتسہک ضرر اولماز .

ہجرتدن ۱۳ نچی یل شعبانندہ ، ابو عبیدہ «دمشق» شہرینی آلدی . ۱۴ نچی یل محرمندہ حضرت عمر امری ایلہ «بصرہ» شہری بنا ایدانورگہ باشلاندى . ۱۵ نچی یل حمص ، حماہ ، قنسرين ، لاذقیہ ، حلب ، انطاکیہ ، منبج و غیر بیک کوب شہرلر فتح اولندى حضرت عمر شام مملکتینہ کادی مملکت دیوانلری تأسیس ایدادی ، عسکرلرگہ وظیفہ ویراورگہ باشلاندى ، قادیسیہدہ الوغ محاربہ اولوب مسلمانلر غائب کادیلر ، فارسلرنک «درفش کاویان» اسملی مقدس طوغلری مسلمانلر طرفندن ضبط قیلندى ۱۶ نچی یلدہ مسلمانلر دجلہ یلغہسندن اوندیلر و «مداین» شہرینہ کردیلر . موصل ، قرقیسا شہرلرینی ضبط قیلدیلر . جمادی الاولی دہ «تکریت» آلدی . ۱۷ نچی یلدہ ہجری تاریخ باشلاندى سعد بن ابی وقاص کوفہ اورینہ واروب شہر بناسینہ مباشرت ایتدی . اہواز و تستر شہرلری فتح ایدادی . مسجد حرام زورایتلدى . حضرت عمر ، نفل حجی قیلور ایچون مکہگہ واردی و مکہدہ یکریمی کون طوردی . خالد بن ولیدنی اورنندن

(۱) الکامل . ج ۴ ص ۲۱ - ۲۲ .

عمر .

(۱۰ نچی عددن صوٹک) .

حضرت عمر ، حدیثنی آز روایت ایدوچیلردن اولوب ، رسول اللہ دن قالوب اون اوچ یل قدر طوردیغی حالده کندسندن روایت ایدلمش حدیث شریف آنچق ۵۳۹ عدددر . خلقلرنک آرتدروب کیمتوب سویلامکلردن قورقوب . باشقہلرنک حدیث روایت ایدولریندہ پک رضا اولماز ایدی ابو ہریرہ حدیثلرنک کوبسی حضرت عمر وفات اولدیغندن صوٹک دنیاغہ چیقمشدر (۱) حضرت عمرنک حدیث روایتندن منع ایتمکی «خیرالقرون» دیہ شہادت ویرلمش زمانندہ ایدی ، اگرده دخی صوکران زمانلرغہ قالمش و موضوع حدیثلر چیقدیغنی کورمش اولسہ ایدی اول وقت بلکہ بو مسئله حقندہ ایکنچی نورلی حرکت قیلورغہ مجبور اولمش اولور ایدی .

**

حضرت عمر «احتمالکہ کوب کیمسہلرنک یومشلری بگا کلوب یتمامہ کندر ، شونک ایچون مملکتنی تمام یوروب چیققم لازم ، سلامت اولسہم بتون مملکتنی یوررم ، مصر ، شام ، جزیرہ ، بحرین ، کوفہ ، بصرہ نک ہر برندہ ایکیشار آی طوروب اہای ایلہ قاتناشرم ، حاجنلرینی و مقصودلرینی اوزارندن ایشتوب بیلورم» دیہ سفر چیقمق

(۱) تذکرۃ الحفاظ . ج ۱ ص ۷ .

اولان آدمڭ خنجر ايله اولدرلهچگی خیال لرغه اولسون کلماز و هیچ بر وقت بویله حال اولهچغینه احتمال ویرلماز ایدی فقط قسمت ایمش . اوشبو کبی بر داهیه واقع اولدی، حضرت عمر خنجر ايله اولدرلیدی .

ایرته نمازینه واروب نمازغه کوشدیکنده (۱) مغیره بن شعبه نڭ ابو لؤلؤ فیروز اسملی ایرانلی مجوسی خبیث قلی امیر المؤمنین حضرتلرینه خنجر فاداب آلتی اورنندن جراح تلدی، مشار الیه حضرتلری اوشبو جراحلردن متأثر اولهرق ۲۴ ساعت سوکونده جانینی قابض الارواحغه تسلیم قیلدی

یرگه توشدیکی ايله حضرت عمر، امام اولوب ایرته نمازینی اوقورغه عبدالرحمن بن عوفغه قوشدی نماز تمام اولدیغندن سوک خلیفه حضرتلرینی کوتاروب اوینه کرتدیلر و اورنینه صالحیلر

حضرت عمر: علی بن ابی طالب، عثمان بن عفان، زبیر بن العوام، سعد بن ابی وقاص، عبدالرحمن بن عوف، طلحه بن عبیدالله دن عبارت آلتی کیمسه نی «اصحاب شوری» ایدوب تعیین قیلدی و اوز آرارلندن برینی خلیفه ک ایچون انتخاب قیلورغه بیوردی . یدنچی آدم اولهرق اوزینڭ اوغلی عبدالله نی «اصحاب شوری» آراسینه قویمش ایسه ده یالکیز ناوش ویرمک حقیقه مالک اولوب کندیسسی صایلانمق حق یوق ایدیکن تصریح قیلدی . اوشبو حال واقع اولدیغنده مسلمانلر آراسنده ناوش کوتارلیدی . هر برینڭ باشینه تاغلا مثالنده مصیبتلر چوکدی، جزع فزع و آغلامق و اولیاه قیلیمق کوبایدی ایسه ده، حضرت عمر کندیسسی طبعی اولان صلابت و جسارتینی جویمادی، همیشه خلیفه ک فایغوسینی کوروب اوزی سوکنده تفرقه توشماز صورتده بر ترتیب که کنورر ایچون بتون غیرتینی صرف قیلدی بو اوغروده اولان تدبیر و چاره لری اوزون تاریخ کتابلرند مذكوردر .

سؤ قصد ایدوچینڭ مجوسی اولان ابو لؤلؤ ایدیکنی بیلدیکندن سوک . «الحمد لله، مسلمان طرفندن اولدرلما مش ایمشم!» دیه شکرانه قیلدیغی مرویدر (۲)

حضرت عمر نیچون بو روشده قتل ایدلیدی و بویله شنیع بر اشگه ابو لؤلؤ نه کبی بر آچیغ سیندن جسارت قیلدی ؟

عزل ایندی (ایکنچی مرتبه اولسه کرک) دوالقعه ده حضرت عمر، حضرت علی نڭ ام کلثوم اسملی قزینی نکاحلندی ۱۸ نچی یل «عام الرماده» دیه مشهوردر بو یل حجازده قاتیغ آچلق اولدی شامده «عمواس طاعونی» دیه مشهور طاعون اولوب بر آیده یکریمی بیش بیڭ جان قرلیدی . سر عسکر اولان ابو عبیده بن الجراح هم اوشبو طاعون ايله کندی بو طاعون سوکونده حضرت عمر شام مملکتنه کلوب ذوالقعه ده مدینه گه قایتندی . ۲۰ نچی یل ۲ نچی محرمده مصر مملکتی فتح ایدلیدی . جمادی الاخری برنچی جمعه کون، جمعه نمازندن سوک اسکندریه آلتدی .

۲۱ نچی یل حضرت عمر سعد بن ابی وقاص حضرتلرینی کوفه والی بکندن عزل ایدوب آنڭ اورنینه مغیره بن شعبه نی نصب قیلدی . نهاوند، دینور همدان، اصفهان شهرلری آلتدی . خالد بن ولید وفات ایددی . دمیاط فتح ایدلیدی . ۲۲ نچی یل طرابلس غرب ايله هرات شهرلری ضبط ایدلیدی . اسلام عسکری حضورنده منهزم اولدیغندن سوک کسری یزدجرد جیحون یلغسندن چیقوب قاچدی . ۲۳ نچی یل، نیل ايله بحر احمر قانال ايله اوتاشدرلیدی . بطالسه طرفندن «اسکندریه» ده تأسیس ایدوب بتون دنیادن کباب بیغولمش اولان کیمخاننه مصر و ایسی عمرو بن اعاص اوزرینه فرمان و یروب حضرت عمر یاندرتدیغی روایت ایدلتور ایسه ده بونڭ درستلگی شبهه ایدر سوک نفیشرلرگه کوره مذکور خبرنڭ اصلی وزیر ابن القفطی (۱) طرفندن یازامش اولان «تراجم الحکماء» نام اثر اولوب، مذکور خبرنی یحیی النجوی ترجمه سنده ذکر ایتمشدر . سچ عاشقی اولان بو کیمسه اوزینڭ ناریحنی مؤرخلک پروغرامنده دگل بلکه ادبیات طرزنده یازدیغندن اوشبو سوزنڭ کیم طرفندن روایت ایدلیدکن بیان قیلما دیغندن مصنوع بر نرسه اولهچغنی ظن ایداور . خصوصا عصرلری بونندن مقدم و سوزلری اعتمادلی، حقیقت حالده تاریخ عالملری اولان طبری، بلاذری، ابن الاثیر کبی ذالمر بو طوغروده بر حرف اولسون یازمادقلری مذکور اسنادنڭ اصلسز ایدیکنیه دلیل اولور .

**

اوشبو بیوک ذاتنڭ و عموما انسانلرنی خصوصا اوزینڭ رعیتینی سومکده و آنلرغه شفقنلی اولمقده نظیرسز (۱) القفطی ۶۶۶ ده وفاتدر .

(۱) صحیح البخاری . ج ۴ ص ۲۰۴ .

(۲) صحیح البخاری . ج ۴ ص ۲۰۵ .

رد قیلدیغندە كەب الاحبار، سوزینی بر قدر بوررغە كرشوب: «اسكز ایله یازلاماش ایسه كزده صفتكز وار، شوندىن استدلال قیلوب بیلدم» دیمش. ایكنچى كونده كلوب: «ایمدى ایكى كون عمرك قالدی» دیه، اوچونچى كونده كلوب «هر كون عمرك قالدی» دیه سویلاب كتمشدر (۱). فی الواقع شول وعدهده حضرت عمر قتل اولندی و كەب الاحبار خبری حرفیا طوغری كلدی.

اگرده كەب الاحبار حقنده اولان اوشبو روایت درست اولور ایسه حضرت عمرنی اولدرر ایچون تشكیل ایلامش جمعیت ایچنده اوزی اولماز ایسهده بوندن معلوماتی اولدیغی حقنده تردد ایدهلماز.

هرمزان، فارس نوره لرندن اولوب مدینه ده اولان اسیرلرنی قوتورتمق ایله شغللنور ایدی. ابو لؤلؤ هم هرمزان قیلندن «نهاوند» فارس لرندن و جفینه ده «حیره» نصرانیلرندن اولوب مدینه خلقینه یازو اوگرتوب طورر ایدی. حضرت عمر اولدرامازندن مقدم اوشبو کیمسه لرنك بر اورنده یاشرون جیولشوب سویلاشدیكلرنی و حضرت عمر اولدرامش اولان خنجرده بانلرنده اولدیغنی کور وچیلر اولمشدر.

كەب الاحبار، یاشی اسلام قبول ایتمش اولان بهود عالملرندن ایدی كوكلینك نیچوك اولدیغی آنچق الله تعالی نك اوزینه گنه معلومدر. اگرده امیرالمؤمنین اشینه اوشبو ماجرا كلدیكندن صوك، واقعه نفیش ایلامش اولسه ایدی، احتمال كه بو گناهدە كیملرنك قاتوشلری اولوب اولمادیغی آچیق آكلاشلش اولور ایدی، فقط نأسفدر كه بویله بر اش نصیب اولمادی مسجد ایچندن چیقوب یتمازده ابو لؤلؤ اوز اوزینی سانچوب اولدردی جفینه ایله هرمزاننی، اوشنداق ابو لؤلؤ نك قزینی، حضرت عمر نك اولغی عبید الله قتل ایتدی. اورنالقه بر كەب الاحبار قالدی ایسهده حضرت عمرگه اولان سوزلرنی «تورات دن» نقل ایتدیكینه قانع اولدقلرندن بویله جمعیتدن خبری اوله چغنی حتی خیاللرینه اولسون كلمادی. شول سببلی بو طوغروده او لؤلؤ دن اشقه كیملرنك عیبلری وار ایدیكى میدانغه چیققسزین قالمشدر ایمدی گناه، اوز صاحبنی اوزی نابار، ظالمیلر ایله مظلوملر آراسنده الله تعالی اوز حكیمینی یورتور.

حضرت عمر نك فلان كون صوكده اولدرله چگی دگل

(۱) تاریخ الامم. ج ۵ ص ۱۲.

انسان نه قدر حسن اخلاق صاحبی اولسهده اولسون، بتون دنیا اهالیسنی رضا ایده آمیه چغی معلومدر. حضرت عمر نك اداره و تدبیرندن بتون رعیتی و بتون عرب همده تصرفینه كرمش اولان عجملر عموما ممنون و راضی قالدیلر ایسهده، ایسكیدن حكومت سوروب ده اسلام عسكری طرفندن دولتلری بنولمش، عظمت و كبریالری بیللمش آدملر طبیعی بوندن راضی دگللر ایدی. دنیا ده اولان جاهلرنك بتوینی عوام ایله بر مرتبهده اولوب قالمقلرنی حضرت عمر دن كورلر ایدی.

فارس نوره لرندن و الوغ سر عسكزلرندن اولان هرمزان اسیر آلتوب مدینه گه كتورلوب افراد خلقدن عادتی بر آدم روشنده «مدینه» ده طوررغە مجبور ایلدی بوندن صوك اسیر آلنهرق كامش توره لر و آق سویاكلر هر بری هرمزان ایله فاتناشورلر و مشنرك قایغولرنی سویلاشوب ایچلرنی بوشاتورلر ایدی. ایشنه بو كبی درجه لرندن نوشمش کیمسه لر «مدینه» شهرنده كو بایدیكلری صوكنده یاشرون سیاسی بر جمعیت تأسیس ایتدیلر و حضرت عمرنی اولدرمك حقنده پلان توزودیلر. هرمزان، ابو لؤلؤ، جفینه اوشبو جمعیتك اعضالرندن ایدیكلری مرویدر.

حضرت عمر اورامده یوردیكنده قارشوسینه ابو لؤلؤ كلوب خواجه سی طرفندن هر كون ایچون ایكى درهم نالوغ سالندیغنی اوزی ایچون بونی تامبق مشكل ایدیكنی بیان قیلوب مذکور نالوغنك كیمتلونینی صورمش حضرت عمر ابو لؤلؤ نك تیبرچی، نقشچی، صناعتچی ایدیكنی بیلدیكنده: «بو درجه ده هنر صاحبی ایچون ایكى درهم كوب دگل» دیدیكندن صوك: «سن ییل نگرمانی یاصارغه قوامدن كلهدر دیبور ایمشسین، بنم ایچون شویله بر نگرمان اشله!» دیمش ابو لؤلؤ ایسه بوگا قارشو: «بن سگما شویله بر نگرمان اشلم، بونك حقنده مغرب ایله مشرقده حتی سویلاشورلر» دیه اوز یولینه بورلوب كتمش بونی ایشدیكنده حضرت عمر نك: «بو آدم بنی یانیدر» دیه سویلادیكى روایت قیلنور

بو واقعه نك ایكنچى كوننده حضرت عمر حضورینه كروب كەب الاحبار: «ای امیرالمؤمنین! اوچ كونك عمرك قالدی، بن بونی - تورات - ده كوردم» دیمش. بوگا قارشو حضرت عمر نك: «تورات - ده عمر بن الخطاب دیه یازلمش اولور؟» دیه استخفاف و انكار ناوشی ایله

بر مرتبه شام مهلكتنه واردیغی مرویدر. قریش قبیلہسی ایچنده محبوب و عموما عربلر آراسنده حرمتی الوغ ابدی. وحی کلورگه باشلادیغنده حضرت ابوبکر الصدیق دالانی ایله اسلام قبول ایتدی و رسول اکرم حضورنده نقبولیت کسب ایلدی و عشره مبشره نك بیری اولدی. اسلامغه کردیکندن صوڭ عربلر طرفندن جفا کوررگه باشلاب نهایت، خانونی رقیهنی برابر آلدیغی حالده حبش یورتینه هجرت ایتدی.

دیننی صافلامق یولنده عائلهسی ایله برابر هجرت ایدنلرنك اولی حضرت عثمان اولمشدر. اوشبو اولگگی هجرتندن مکهگه قایتمش ایسهده ایکنچی دفعه هجرت ایدوچیلر ایله برلکده دخی هجرت قیلدی. صوڭره بوندن قایتوب مدینهگه کوچدی و بو شهرگه کلدیکنده رسول اکرم شاعری اولان حسان بن ثابت طوغمهسی اوس بن ثابت اوینه مسافر اولهرق توشدی. اوشبو سبب ایچوندركه حسان رضی الله عنه حضرت عثماننی غایت یاقین کورر اولمش و شهید اولدیغنده مرثیهلر سویلامشدر.

خانونی رقیه خسته اولدیغندن آنك تربیهسی ایله شغللنوب « بدر » ده حاضر اوله آمادی و بدرده ظفر خبری کلدیککی کونده رقیه حضرتلری وفات ایتمشیدی. بوندن صوڭ رسول اکرمك ایکنچی قزی ام کلثوم ایله ازدواج قیلدی و اوشبو سبب « ذوالنورین » ديه لقبندی. ام کلثوم هم رسول اکرم حیاتنده وفات اولدی.

حضرت عمر خلیفه لك حقنده اولان مسؤلیتنی اوز اوستنه آلاماز ایچون اولسه كرك آرادن بری صایلانمق شرطی ایله « اصحاب شوری » غه وصیت ایتمشیدی. دفن اولندیغی ایله بونك وصیتنه کوره مقداد بن الاسود طرفندن مذکور « اصحاب شوری » مسور بن مخزومه اوینه و بر روایتگه کوره حضرت عائشه حجرهسینه جیولوب مشورتکه کرشدیلر، ابو طلحة الانصاری بونلرغه قاراول طوردی. اوچ تاولك تولدیغنده، آرالرنندن حضرت عثمان انتخاب ایدلدیککی اعلان ایدلدی و اصحاب کرام هم بالانفاق بیعت ویردیلر. سفرده اولدیغی سببلی طلعه، مجلسلرگه حاضر اولمادی، انتخاب قیلنورغه حقلری اولان « اصحاب شوری » نك آنچق بیش عددی ایلهگنه اش تمام اولدی.

(آخری وار)

حتی بوگا مناسبتلی بر عبارت اولسون تورانده بوق ایدیککی اصحاب و تابعین عصرلرنده معلوم اولمامش ایسهده صوڭ وقتلرده قویاش مثالنده معلوم اولمشدر.

ابو لؤلؤ خنجرینك ایکی باشلی اولدیغی، آلتی برده اولان جراحتلردن بری کندك آستنه طوغری کلوب شونك تاثیری ایله ترك حیات ایتدیکی و ابو لؤلؤنی طونارغه قصدن ایدن صحابهلردن بعضیلری مقتول و بعضیلری مجروح اولدیغی مرویدر.

**

حضرت عمرنك بالالری: عبدالله، عبدالرحمن، حفصه، عبیدالله، عاصم، فاطمه، زید، مجیر (عبدالرحمن)، ابو شحمه (عبدالرحمن) و غیرلر. اولگگی ایکیسینك آنالری زینب بنت مطعون اولوب، اوچونچیسینك آناسی ملیکه بنت جرول و دورتنچیسینك آناسی ده جمیله بنت عاصم ایددی. بشنچی و آلتینچیلرنك آنالری حضرت فاطمه ایله حضرت علی قزلی اولان ام کلثوم در. عقبی عبدالله ایله عبیدالله و عاصمدن قالمشدر.

امیر المؤمنین عمر رضی الله عنه حضرتلری هجری ایله ۲۳ نچی بل ذوالحجه نك ۲۶ نچی چهارشنبه کون وفات اولدی (۱) یاشی ۶۳ده ابدی. قبری ایسه حضرت رسول تربیهسی یاننده در. جنازهسینی صهیپ الرومی اوقودی. خلیفه لك مدتی ۱۰ سنه ۶ آی ۴ کوندر.

عثمان .

حضرت عمر صوڭنده خلافت منبرینه چیقمش اولان عثمان (رضی الله عنه) نك آناسی عفان بن ابی العاص بن امیه بن عبد شمس بن عبد مناف بن قصى اولوب رسول الله ایله عبد منافده قوشلور. مشهور کنبهسی ابو عمرو ایددی. آناسی اروی بنت کریم بن ربیع بن عبد شمس بن عبد مناف اولوب آناسی ایله آناسی عبد شمسده برلشورلر. اروی نك آناسی بیضا (ام حکیم) رسول الله آناسی عبدالله ایله بر طوغمهلردر.

حضرت عثمان، رسول اکرم حضرتلردن ۶ یاش مقدارنده کچوک و حضرت عمردن ۷ یاش مقدارنده الوغ ایددی. جاهلیت وقتنده سودا ایله شغللندیگی و سودا ایله

(۱) الاستیعاب، ج ۲ ص ۴۳۰. ظن :الب، حضرت عمر اوشبو کونده مطعون اولوب شهادتی ۲۷ نده پنچشنبه کون اولسه كرك .

مقاله:

الفبا و ابجد تاریخی.

مجموعه ابوالضیا، تاریخ آداب اللغة العربیة و غیرلردن مقتبس.

آر و پانک مشهور قوملری و معلوم لغتلری آراسنه حرفلرنک صورتلرینی کوسترمکده اولان رساله (الفبا) ناک اسمی یوقدر. مثلا صانامق علمنی اوگرتمکده اولان کتابلرغه «علم حساب» دبه، لغتلرنک قاعدلرینی اوگرتمکده اولان رساله لرگه «صرفی» و «نعو» دبه اسم ویرمشلر، اما الفباغه هیچ اسم ویرمامشلردر.

حرفلرنک شکلرینی کوسترمکده اولان کتاب غه «الفبا» دیمک، حساب علمینه «بر - ایکی - اوچ» دبه اسم ویرمک قیبلندن بر شیدر. اوشبو سبیدن اوزینک مرادینی آچیق آکلاته بیلمک طوغر وسنده آیروم بر امتیازی اولان ژولتر اوزینک «فاموس فلسفه» سند:

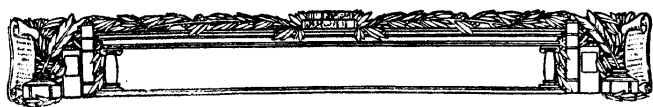
«الفبانک معناسی - الف - با - اولوب - الف - بانک هیچ بر معناری یوقدر. یاخود بو ایکی لفظ، آرا - لرنده هیچ بر مناسبت اولاماش ایکی تورلی ناوش غه دلالت قیلور. بناء علیه اوشبو رساله گه - الفبا - دیمکنک سببی آکلاشاماز. خلاصه: بتون علم و فنون آچقی اولان اوشبو رساله گه نیچون بر اسم ویرلماشدر؟ بنم عرب لسانندن اصلا معلوماتم یوق لکن عربلرده - آت - ناک فلان و - دوه ناک فلان قدر اسمی وار، دیپورلر. بو تقدیر چه الفبانک عربچه اسمی وارمیدر؟ عرب لسانینی بیلوچیلر بو طوغر وده بزگه خبر ویرسونلر. عربچه بیلمه - دیمک کبی چیچه ده معلوماتم یوقدر. شویل ایسه ده چیمن لغتنه مخصوص اوله رق یازلمش بر لغت کتابنده اوقودیغمه کوره حرفلر جمعی اولان اوشبو رساله گه چینلور - هوتو - و - هایپه یهن - دبه ایکی تورلی اسم ویرمشلر. حالبوکه بزم آروپاده - هوتو - اولمادیقی کبی - هایپه یهن - ده یوقدر. روملرده بو طوغر وده بزدن یوقاری چیقا آلاماشلر، بلکه بزم کبی آنلرده اوشبو کتاب غه - الفاویتا - دیمشلر. حالبوکه اوشبو - الفاویتا - نی ایسکی زمانده اولان فنیکه لولردن آلمشلر و بونک سبیدن مصر دن آلمش

اولدقلری حرفلرنی تاشلامشلردر. فنیکه لیلر سودا گر خلقلر اولدقلرندن هر اش طوغر وسنده بنگلک سورلر، اما مصر خلقلری کاهنلر و راهبلرگه اسیر بر حالده طورلر ایدی. شونک ایچون اولگیلر سهولت مقصدینه مبنی یاکا اصول الفبالر اختراع ایتدیلر و صوغیلری ایسکیچه طوروب قالدیلر. یونانلر واسطه سیله الفبا، باشقه قوملر آراسینه هم تارالیدی «دیپور».

فقط آت و دوه لرگه شول قدر اسملر ویرمیش عرب - لرده الفباغه برگنه اولسون اسم ویره آلاماشلر، بلکه مذکور کتابده اولان باش حرفلرنک اسملری ایله یورتور اولمشلر و بونی ده باشقه لردن عاریت آلمشلردر. چینلو - لرده اولان «هایپه - یهن» دخی عین «الفبا» قیبلندن - ها - په - به حرفلرینک مجموعندن ترکیب ایدلمش بر جملدر. بوتقدیر چه چینلورده هم «الفبا» ناک اسمی یوقدر. الفبانک اسمی آنچق ایسکی ارمن لغتنده وارلغی روایت ایدلنور. ارمنلر فاشنده اوشبو کتابنک اسمی «آیب پنهان» هم ده «علم تحریر» معناسینی افاده ایتمکده اولان «که راغان» و «هکنا» در.

حروف هجا، عربلرنک اوز ماللری اولمادیغندن بوکا اسم قوشمامش اولسه لر کرک. زیرا عربلر، حروف هجانی سر یانلوردن آلدیلر. سر یانلر ایسه حروف هجانی یا گلش اوقومقدن صاقلامق تصدی ایله «ابجد» هوز. حطی. کلن، سعفس. قرشت «دبه ضبط ایتمشلر ایدی. عربلر ایسه اوز لغتلرینه مخصوص اولان - ث. خ. ذ. ض. ظ. غ. حرفلرینی «ثخن. ضنخ» روشنده اولگیلرینه علاوه قیلدیلر. اوشبو سبیدن صوگ ایکیسی «روادف» (علاوه) دبه معرفدر.

فیروز آبادی، «ابجد، هوز، حطی، کلن، سعفس، قرشت شعیب پیغمبر قومی اولان مدین ده آلتی عدد پادشاهلر اولوب کلن، جمل سینک رئیس ایدی - یوم طله - دبه معروف ایلان واقعه ده جمله سی وفات ایتدیلر و بونلر حقنده کلن قزی مرثیه (۱) سویلادی «دبه (۱) موعظه، وزنده در، مرضیه وزنی ایله اوقومق یا گلش.

میرزا بیدل خصوصنده .

(عالم‌جان الادریسی افندی به آچق خط)

۱۹۱۰ سنه ۲۴ نچی عدد «شورا» ده بهرام بك دولت‌شایف افندی، میرزا عبدالقادر بیدل‌نك ترجمهٔ حالینی استفسار اینهش ایدیلر. اداره‌دن، غایت گوزل و طوغری جواب‌ده ویرامش ایدی. البته طوغری، چونکه مستشرق‌لر یاردم ایتما دیکی حالد بیدل اون سطر قدر ترجمهٔ حال یازمق قولمزدن، کیلسه ایدی آلتی بیدی «شورا» چقانچه یازمی صبر قلماز ایدک. بلکه بر نچی نومبر دوق یازوچیلر بولور ایدی. بکر می میلیون مقدار روسیه مسلمانلر ندن اقل بر دانه یازان کورنور ایدی.

آلتی نچی عدد «شورا» ده جنابگز، اداره‌نی جواب‌نك آخرنده گی ایکی سطراق عبارت ایچون «شرف ملیهزه تماس واونی جرح ایتدی» دیه مؤاخذه ایدوب ملتیز حقتک حسن ظنده اولمقلری ایچون شیخ سعدی علیه الرحمه نك شول بیتمنی نقل ایتمشسز:

«هر پیشه گمان مبرکه خالی است * شایدکه پانك خفته باشد»

خیر! افندم، اداره، بتون بر یوزنده بیدل‌نك ترجمه حالینی بیلوچی بوق دیب دعوی قیلیمدر. شونك ایچون مصراع ثانینی آلدردوب: «هر پیشه گمان مبرکه خالی است. مگر مسلمانها ازعم لاگراست» دیب طوغری جواب یازمش. البته ملتیزنك جهلینه اعتراف اینهش آدم متعبر و متأسف اولمالی، جهللمزه اعتراف ایتمالی ده بیلماک ایچون اجتهاد ایتمالی «ادراك العجز ادراك». جنابگزده یازمش ایدگز، بلکه بی تحقیق و بی تدقیق بعض کتاب عبارت‌لرینه تقلید ایدوب میدانغه قویلمش هر نرسه خصوصنده شرف ملیهزنی صافلیمز دیب معلومات فر و شلق قیلوچیلر نك احوالنه متعبر و متأسف اولمالی. البته بو طوره معلومات فر و شلق شرف ملیهزنی صافلاو بولماسه کرک. بلکه ملتیزنك یوزینه فاراغنه یاغو بولسه کرک.

جنابگز «میرزا عبدالقادر ۹۷۷ سنه ده تولد ایدوب ۱۰۱۵ سنه ده جلوس ایدن جهانگیر شاهنك زماننده یتشمش» دیدیکگز حالد توبانده «اونچی عصر بدایتنده وفات ایدرک دهلی ده دفن اولنمشدر» دیبمشسز. افندم! اونچی

«ناموس» ده غرافات یازمش و عربلر طرفندن اختراع ایدامش شعرلر ایله، مناسبتسز صورتده استشهداد ایتمشدر. بوکا کوره «نخذ» ایله «ضغ» فانقی مملکت پادشاه. لری اولمش ایدی؟ آلتی پادشاه اسملرنده نه اولمش ده حروف هجادن بررگنه حرف اولوب هیچ بر تکرار ایدلماش؟ اوشنداق «ابجد»، «هوز» لرنی شیطان اسملری ایدی دیبان کیسه ده جزاف سوپلامشدر.

خلاصه: حروف هجا ترتیبنده ایکی تورلی اصول اولوب بری ایسه ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز س ش ص ض ط ظ ع غ ف ق ک ل م ن و ه لای و ایکنچیسیدی ا ب ج د ه ز ح ط ی کل من سفص نخذ فرشت ضغ در. اولگی ترتیب که کوره ۲۹ و صوگبسنه کوره ۲۸ عدد اولور. اولگی ترتیبده همزه اوقوله‌نده اولان «ا» ایله ساکنلی «ا» بر صانالدیغی حالد صوگبسنه آبروم کوسترلوب همزه اوقوله‌نده اولان «ا» باشده و ساکنلیسی مستقل آیتولور که ممکن اولمادیغندن «ل» حرفینه تاپاندلرلوب قویلمشدر.

اندلس و عموماً مغرب مسلمانلری هر ایکی ترتیب طوغر وسنده مخالفت ایتمشلر، اولگیسنی ا ب ت ث ج ح خ د ذ ر ز ط ظ ک ل م ن ص ض ع غ ف ق س ش ه و لای دیبه و صوگبسنی ده ا ب ج د ه ز ح ط ی کل من سفص نخذ ط قش دیبه ترتیب قیلمشلردر. (خلاف ثوره سی ایسه بالکگز تاریخی حسابلرده ظاهر اولور).

فارس خلقلری اوز لغتلرنده اولان آرتق حرفلر که پ چ ژ گ علامتلری آرتدقلری کبی بزم تورکی قولمقی ده عربی و فارسی علامتلر اوستنه «ک» علامتی فوشمشلردر.

مادام که «ابجد» دیبه باشلانمش رساله، الفبانك ایکنچی تورلی ترتیبندن گنه عبارتدر، حرفلرینك و تمام لفظلرینك حسابدن باشقه‌نه دلالتی ده بوقدر، بو تقدیرده «هوز» ایله «حطی» هر ایکیسی مخفف (تشدیدسز) اولمقلری لازم ایدی، نیچون تشدید ایله اوقوله‌نده لردر؟ بونك جوابنی شاید اوقوچیلر ویرلر.

بز تورکمز. (*)

IV

۷ نچی عصر اییدی.

قپچاق - آوار حکومتی آتلی شوکتلی تورک حکومتی قولغان سوڭ، خلقی نڭ کوبی بولغارارغه فوشلوب، قالغانلری خزر هم اویغور آنالور بولدیلر. شو چاقلرده بیک کوب خلقلر (آلان - اولانلر بولسه کیرهک) تورکوم تورکوم بولوب جنوب طرفینه آغا باشلادیلر. عربی خلیفه لر نڭ ملکی و عسکری خدمتلرینه باروب کرشویچی تورکلرنڭ حساسی یوق اییدی. حقیقت حالده عربی خلیفه لر نڭ بوتونلرگینه سبب بولغان شو تورک خلقلریدر. شو وقتلرده نه آند، نه موند، هیچ بر یرده تاتار یوق اییدی. حالبوکه، بو کونگی تورکی ایللر اول کونده بار ایدیلر.

V

۹۲ میلاد دن نچی عصر اییدی.

بولغار، قپچاق، اولان، خزر، اویغور خلقلرنڭ اوز آلدیلرینه خانلری و مستقل ادارهلری بولور اییدی؛ فقط ایل خانلق ناچارلقده اییدی. مومن و اونڭ براتی توپه نڭ زماندهغی شوکتلر کیمبگن اییدی. غرب یاغندا روسلر؛ جنوبده روم و فارسیلر؛ شرفده چینلیلر هر وقت تورکلرنڭ طنچن آلوب تورر ایدیلر. تورکلرنڭ بوتون دنیاغه جابراغان تجارتلرینه کونچیلک اینوب، آباق چالقی بولنده ایدیلر. تورکلرنی کچره پتو ایچون هر وقت هجوم ایثار تورر ایدیلر. (بو وقتلرده کییف و ولادیمیر اطرافی روسلر؛ قریم روملره کیتمش اییدی.)

تورکلر شو هجوملرنی مدافعه اینودن بوشای آلامای، عمران و مدنیتلرن کیکه بنوگه فرصت تابا آلامدیقلرینه اچلری پوشار اییدی. تجارت و صناعت اشلرنده هم کوب زیانلر کورر ایدیلر.

مومن زماندهغی طنچلق و بیبتچیلک (رفاهیت) نڭ نهملری تورکلرنڭ تاگدا ایندن کیندیکی یوق اییدی.

(*) باشی ۸ نچی عددده.

عصر بدایتنده وفات ایدن آدم نچک گنه اونچی عصر آخرنڭ تولد و اون برنچی عصر بدایتنده جلوس ایدن جهانگیر شاهنڭ زمانده بتشوب تعظیم و التفاتینه مظهر اولادر؟ بر کشینڭ ترجمه حالینی یازاچق بولغانده البته اول اثرلرینی قولغه نوشر مالی و استفاده ایتمه لی. بنم فکر مچه میرزا عبد القادر اون برنچی عصر آخرنده یا کی اون ایکنچی عصر بدایتنده وفات اولمش اولسه کرک.

۱۲۹۲ سنه هجریده هندستانده مطبوع «کلیات بیدل» مراجعت ایدرسه کز شاید بیدل نڭ حال احوالینه آشنا اولورسز. میرزا عبدالقادر چهار عنصر نده ایکنچی عنصر صحیفه سی ۱۰۷۶ هـ ۱۰۷۷ سنه هجریده تورتنچی عنصر صحیفه سی ۵۵۸۱ هـ ۱۰۸۱ سنه هجریده واقع اولمش واقعه لر نی نقل فیلمش البته رفعات بیدلنی مطالعه ایدرسه کز دها زیاده معلومات حاصل ایدرسز و هم کتابنڭ آخرنده فارسی عبارت برلن مصنف جنابلری تاریخده یارمش. فارس لسانینه جنابکز بزلردن زیاده رک آشناسز، البته مراجعت ایدرسز.

جنابکز ترجمه حالی دها مفصل یازارمز دیه وعد ایتمش اولدیغکزدن بی ادبلك اولسه ده کلیات بیدلی مطالعه ای دو. کزنی تمنا ای دوب بو خصوصه جنابکزه بو مکتوبی «شورا» آرقلی یازمقنی بورچ بلدک، البته، عفو ایدرسز. «کیست از مکتب ادراک قدم * دفتر جهل نیاورده بهم».

«خیوه» مدرسه قتلق مراد عناق طلبه سنن:

قاری علی اکبر نوغایینی.

**

کَلکِ زارم!

یوق یازارم،

چون قبول ایتمی بازار...

اوتمی آفچه ک،

فایدا بوقچه ک -

تیز آلب اوکچه ک کوتر!

دردمند.

موندن سوڭ اويغورلر هر ايلگه ايلچيلر يبهروب، چكغزنى ايل خانى فلو خصوصندە كېڭەشە باشلادىلر. هر ايلدەگى بى (تورە، خان) لرنىڭ باشىدە، اوزم ايل خانى بولام مە دېگەن اوموت بولدىغى اوچون، اويغورلرنىڭ فكري، طبعى رد فلنور ايدى. شو وقتلردە چكغزنىڭ طبعىتن، اصلن، و فكرين خورلاپ اختراع قىلغان باققا نلرنىڭ سانى يوقىدۇر. بى ونورەلر قوللرنىڭ كېلور بارچە وسىلەرنى صرف قلوب، خلقنى چكغز و اويغورلرنىڭ غلبەنە آودارغە ترشورلر؛ و لازم بولدىفە اولر ايلە صوغشوغە قزقذرر ايدىلر.

اوزمانلردە خېرلر، هر نە قذر، الکتريک قونى ايلە تارالماسلردە، بېك تيزلك اوزندە، چكغزنىڭ ايل خانى بولاچقى خبرى بوتون دىباغە تارالدى. توركى ايللرنى كېرەيتو قىصدندە بولغان روملر، فرسلر وغېرلر بو خېردن چوچىدىلر. عالم سياستكە زور قايقولر تولىدى توركلرنىڭ بورنىغى قوتلرى قايتا ايكەن دىب بارچەسى قورقىدى. بارچە سياسى خلقلر مونى بولدىرماننىڭ غەم اوبلارغە كرشىدى. بېك كوب جاسوسلر تارالوب، چكغزنىڭ و اويغورلرنىڭ فكرىنە اېرەمسكە دعوت ايتوب بورشىدى.

اويغورلر جېرا و قېرا بولسەدە ايللرنى قوشوغە چكغزغە مصلحت ايتەر ايدىلر. «قان دە - قرق كشىنىڭ عقلى بار» دېگەندە، چكغز آشقماس؛ اوبلاب، بايقاب اش كورمك دە ايدى لىكن، بردن ايلى طنچىسزلانا باشلاغان سوڭ؛ اېكنچى دن توركى ايللرنى چىتلر بولدىروب بارا ياتقانىنى كورگەن سوڭ چكغز قاراب تورا آلمادى. ئادىب طرىقى ايلە بولسەدە ايللرنى قوشو فكرىنە توشدى. و حاضرلە نورگە كرشىدى. عثمانلى وۇرخلرنىڭ نىچىب عاصم بك «بو حقدە چكغز آشغچلق قلىدى» دېسەدە، حقيقتدە چكغزنىڭ صبىرى توكەنگەن سوڭ ئادىب حركىتىنە باشلادى.

ئىچاق طرفىنە اولان حركىتنىڭ سانى ياقىلاشقاندا؛ ايللرى صوغشوقە كېتەمزدىب، قاتنلرى جېسر قالامز دىب قوچاقلاشقاندا؛ ياش بالالار آنالرىنىڭ موبىنە آصلوب يىغلاشقاندا؛ شولاى ايتوب بوتون ايل شولاشقاندا ايدىكە، چكغز اورداسىدىن چغوب، ائىگى آچىنقىلى حالتى كوروب، آياكداپ باسوب جوروب، باروب بر توپەنىڭ باشىنە چقىدى. جهاننىڭ دورت ياغىنە باقىدى. جېر اوبوب،

بناغىلە مومن زمانن ساغىنورلر؛ غېرتلى بر ايل خانى سايلەب، ايل خانلارنىڭ بورنىغى شوكتن وعظەتن قايتارغە موتور (تەرى ايتەر) ايدىلر. بو حقدە كوب سوزلرى و كوب كېڭەشلىرى بولدى. ئىچاق و اويغورلردن - آتا آنانىڭ اوغلىدىن بىلر (مشهورلرى: مايقى، قالدالار، دغى كم (؟)) جېنالوب، باش فوشوب بر توپەگە چغوب كېڭەشدىلر. كېڭەشكندە بولاى دىشىدىلر: تېمەوچن (۱) دېگەن كشى عقللى و غېرتلى كورنەدى؛ شونى ايل خانى قلايق دىب، شوڭا قرار بېرىدىلر. ايلچيلر تېمەوچننىڭ رضالغن آلوب كېلوب سوينشىدىلر.

وعدەلى كونلرى بولغان سوڭ، خلقلر بر توپە تولغان سوڭ، بېلىگىلى شرطلر اوزرىنە، تېمەوچننى خان كوتەردىلر.

قازاق و فرغزلر اوزندەغى ايرتەگى (تارىخى افسانە) لر آراسىدە - بىلرنىڭ كېڭەشلىرى؛ تېمەوچنغە خېرىلارو - لرى؛ ايلچىلرگە تابشردىقلىرى سوزلر؛ و چكغزنى خان كوتارولرى حقدە شعر و تولغالور بېك كويدىر. چكغزنىڭ اۆلگى و سوڭقى حاللرى حقدە تارىخ كىتابلىرى كويدىر - اولردە اوقولمالى و بىردە، بولردە دقت اولنمايدىر.

VI

چكغز دورى كېلىدى (۲).

يوغارىدە سويلەنگەن ارەوش ايلە اويغورلر چكغزنى ايل خانى كوتەردىلر. يعنى چكغزخاننىڭ عسكىرى و خلقى اويغور توركلرى ايدىلر.

اويغورلرنىڭ چكغزغە قويغان شرطلرنىڭ مەملرى مناو ايدى: برنچى - قوللرنىڭ چققان جېرلرنى قايتاروب آلور و آيرلغان ايللرنى برگە قوشار؛ اېكنچى - بارچە توركى ايللرنى تحت ادارەسىنە آلوب، مەراننىڭ توزكلىگىنە ترشور و تجارت اېچون كىڭ بوللر آچار؛ وغېرلر. شو شرطلرنى اورنىنە كىلترو تاپقىندە، بر قاشق قانى قالقا - نچە، ترشاچقىنە چكغز، و ياردم ايتەچكلرىنە اويغورلر آند ايتەرلر.

(۱) توركى تلردە حرفلرى برى اېكنچىسىنە آلىشوب بتدىكن اعتبار ايتسەك ھمدە چىت تللرنىڭ حرفلرى ايلە يازلغاندا بوتون بوتون بوزلدىغىنى اوبلاشق - تېمەوچن - سوزى توپەچكەدن بوزلدىغى خاطرە كىلور. چك - بېك تاش معناسىدە.

(۲) چكغز - سوزىنىڭ لغت معناسىن مؤرخ و فيلالوغلر بلە آلماسلر كېرەك. بىر مەنىگە معناسىن يازاچقىمىز.

اورنلرنده صا سلامت کون کچورمکده درلر . بناء عليه بولر
هیچ بر وفنده تاتارلقه اولدکلری یوقدر .

VIII

فارامزین زمانینه (۱۸۰۰ سنه لرگه) چاقلی روسلرده
مکمل بولغان تاریخ یوق ایدی . یالغز (لیتوپیس) لردن
اولرغه بولغان حاشیه لردن عبارت بر قدر اوراق پریشان
بار ایدی .

فارامزین یاوروپاغه (گرمانیا، فرانسیه و انگلتره
مملکتلرینه) سیاحت ایتدی . اوندهغی علم خزینه لری ایل
تانیوشدی . شونده یورگه ننده روسلر اوچونده مکمل روسیه
تاریخی کیره کلگن حس قلدی ، و مونگ اوچون ماتریال
توپلادی . روسیهغه فایتقان سوک ادبیاتقه اولان خدمتینگ
سوکغی یللیرینی تاریخ بازوغه حصر قلدی .

فارامزین تاریخی ننگ ابک اهمیتلی قسملری ملی ،
وطنی و سیاسی جهت لرگه عائد بولغانلریدر . اول ، روسیه
دولتی ننگ بقاسن سامودیرژاویادن و روسلقدن تابوب ؛
قول آستندهغی خلقلرنی روسلاشدر و ایله توگهل بولاچقن
کورسه تهر . فرانسیه ننگ اختلال کبیری فارامزین غه غایت
قاتی ، سیاسی تأثرات بیردی ، و اوزینگ کوکلنده گیسپینه
تمام قناعت تابدی .

شو مقصدینه مبنی ، لیتوپیس لرغه یا گلش بارلغان
تاتارلقنی تمیز ایتمه سدن بولغار ، قپچاق ، اولان ، و خزر
تورکلرینه تاتار آتن تاقدی .

تورک اوغلو

قطعه .

آدم آشا دیرلرکه غرضدن اوله سالم
نفسنده دخی ایلیه اجرای عدالت
صادق کورینور کسوده ارباب خیانت
مرشد صانیلور وهلده اصحاب ضلالت
اکثر کشینگ صورتنه سیرتی اوبهاز
یارب! بونه حکمتدر الهی بونه حالت!

ضیا پاشا .

الله تعالی حضرتلرینه سجده قلوب نصرت استه دی . کوکلنده
بر نامچی بولسون کشی قانی توکمه نینی یوقلغی جناب
الله ننگ اوزینه معلوم ایکنن عرض ایتدی . چکغز سجدن
باشن کونه رگه نده عسکر کوز کورم چیرگه باروب قالغان
ایدی .

زمانه آخر بولغانده ، دنیاغه فتنه تولغانده بولاچق
«خروج الدجال» و «خروج دابة الارض» واقعه غریبه لرینه
اوخشاتوب ، چکغز ننگ شو حرکتند «چکغز ننگ ظهوری»
و «چکغز ننگ خروجی» دیه آتاسلرده ؛ و بوکله سبب بولمق
اوزره تورلی اکاذیب و خرافات احداث ایتسه لرده
(لاجرم) چکغز تورکی ایللرنی قوشمق اوچون حرکت
ایتمش ایدی .

اشته شو حاللرده وشو چاقلرده نه اویغورلر آراسن
ونه ده قپچاق و بولغارلر آراسنده بر دانه تاتار یوق
ایدی بولرنگ بارلغی ملت واحده تورکیه ایدیلر .

VII

تاتار سوزینگ لغت معناسی .

چیکه باشینه - یالغز اوزی ، نظام وقاعده سن باشاو-
چی ؛ ایلی جورتی یوق کشی ؛ «وحشی» دیمکدر . ماغو-
لستان ننگ شرفنده وحشی صورتده باشاغان خونخوزلرغه
ایسکی تورکیلر «تاتار» دیمشلر . غرب یاغندهغی تورکی
ایللرنی چکغزدن و اویغورلردن بیزدرو ، اولرغه نفرت
ایتدرو اوچون دوشمانلری چکغز ننگ خلقن و عسکرن -
تاتار- دیه کورسه ترگه ترشدیلر .

زمانه زده عثمانیلر ننگ اصطلاحنده швейцар لرغه -
تاتار- دیولرینه فاراغانده ایسکی زمانلرده خونخوزلردن
اییللرینی تورکلر خدمت لرینه آلغان بولولری احتمال
کورنسه ده ، تورکی تورهلر ننگ خدمتنده یورگن بر نیچه
دیسته خدمتچی دن عبارت (بولسه!) بولور . لیکن بوتون
بر اروغ و قبیل صورتنده بولولری ، و اولردن قانچه بالا
طوب ، قانچه تارالدیغی اصلا معلوم توکلدر . حکومت
دائرهلر نده مأمورلک درجه سینه ایرشکن هیچ بر تاتار
یوق ایدی . بولغار ، قپچاق ، اولان ، خزر تورکلری
چکغز ننگ حکمینه مغلوب بولسه لرده ، شونچه مبلبون خاقلر
بوغه اولوب هواغه اوچمادیلر ؛ صوغه اولوب چیرگه ده
سکمه دیلر . بلکه اوزلرینگ مکله ب یلردن بیرى وطن
قلوب کیلگن اورنلرنده قالدیلر ؛ و بو کونده ده شو

اورطو، بيزگاك پيدا بولدى؛ نكلگان يرار چروب - تيشلوب جراحتدن ارين آما باشلادى، ارين ارفقاندىن ارفطدى. جراحت صاصيدى. شولاي عذابلانو ب توگل قورقنچاي شيشدن، بلكه آنك عمرينى قوطقارغ تپوش بولغان كيسو سببلى هلاك بولدى.

اولده دوقورلر بونك نه ايجون بولاي اولديغينى بلماديلر. بو اش شولاي كوب مرتبهلر وانع بولدى. حنى دوقورلر اورونى كرك بولغان وقتنده ده پچاق ايله دارولادىن قورقه باشلاديلر. كيسو، نى قدر صنعى نى قدر يخشى بولسه ده، جراحت ياكادان چروب اورونى هلاك ايتوگه سبب بولغان نرسه، نى ايدىكىن كوپ زمانلرغ قدر بلماديلر.

صوك زمانلر ده، جراحتنك چرووى جراحتك ارين طودره طورغان باقتير يه لرنك توشولردن بولديغينى بلنگاندىن صوك، بولار بر يولى باشقارديلر.

جراحت چر يماسون - ارينله نماسون ايجون جراحتك ارين طودره طورغان باقتير يه لرنك توشماوى كرك ايدىكى آچى معلوم اولدى. شونك ايجونده اورونك تيننى كيسارگه حاضرنگان دوقور، فابناغان صو، كار بولسك، يا خود آچى صووى يا خود اسپيرت ايله قولن هم كيسلورگه تپوشلى بولغان اورننى، بولووى ممكن بولغان باقتير يه لردن طازارتو ايجون بىك نقلاب - منكلاب يوادر.

پچاقلرنى هم قوراللرنى صوده فابناطادر، جراحتنى بهيلرگه استعمال اينله طورغان چوپراكلرنى قزو پارده تازارتهدر. اولده گى آپيرانسيهلردن جراحت چرو سببلى دورندن اوچيسى هلاك بولالار ايدى. بوكونده بارده ديورلك سلامت قالالار. بو كونده، نچار و ضررلى شيشلرنى قومق ايجون اورونك ايجينى يارالار، باشنك ايجنده اولان بعض نرسهلر ينى تازارتوق ايجون باش سويبا گينى كيسهلر، هبچ نورفوسز اوپكاگه، يورا كگه هم باشقه ايجكى اعضالرغ قدر بارالار. هم شونك ايله هر كونده هلاك قورنك طورغان مكلر چه جانلرنى فوتقارلر. مونه اوقوغان آدملر باقتير يه لرنى كشف ايتو هم آنلر، نى چهتدن بزرگ ضررلى و نچك آنلردن صافلانورغ كرك ايدىكىن اوگره تو ايله آدملرگه نى قدر فائده كبترديلر! بختسزلكك قارشى ايجكى اورولر (خاليرا، چوما، چاخوتقه) ده باقتير يه لرنى كار بولاوايا كيسلانه و باشقه مونك كبك نرسهلر ايله اوتروب بولمى، چونكه: اول وقت بو نرسهلرنى كوب مقدار ده ايجارگه طوغرى كيلور - اما بولاي اشلامهك ممكن توگل، چونكه

باقتير يه هم آنلرنك ضررلورى.

III

باقتير يه ل ايله نچك كوره شورگه.

باقتير يه لار خصوصاً آنلرنك اسپورلرى فوق العاده نوزملى ايدىكلرى، هم آنلرنى صوفلىق، آچلق بر درجه اسسليك ايله عذابلاده قوطيلوب بولماو حقنده يازمش ايدك. كوب تيكشورلر كوب تجربهلر صوكنده باقتير يه لرنى هم آنلرنك اسپورلر ينى هلاك ايتو طورغان نرسه نى طابق نصيب اولدى. بو نرسهلر جهلسندن برسى ده - قونلى اسسليكدن گر چه باقتير يه ل هم آنلرنك اسپورلرى اورتاچه يلبلقده بوتون فالسلره صوقاينارلق حرارت آنلرنى تمامى ايله هلاك ايتهدر. شونك ايجونده ياكنا فابناغان صوده نرى يعنى ضررلى باقتير يه ل بولورغ ممكن توگل. اسسيدن باشقه باقتير يه لرگه كار بولاوايا كيسلانه (карболовая кислота) آچى (сулема) اسپيرت (спиртъ) هم بعض باشقه نرسهلر هلاك ايله تاثير ايتهلر يعنى اوتهدلر. شونك ايجونده بز كيسك وقتنده كيسلگان اورننى كار بولسكلى صو ايله بو وارغ كيكاش ويرمش ايدك. بونك ايله جراحت تيره سنده بولغان باقتير يه لر هلاك اولوب، فانغه ئله گه المادقلرندىن قاننى زهرلى المايلر.

بز كار بولاوايا كيسلانه، آچى و باشقه نرسهلر ايله هر تورلى جراحتنى ضرر سز ياصى آلدېغمز كبك دوقورلر، اورونى دارولاو ايجون كرك وقتده تيننى كيسارگه جرأت ايتهلر اوللرده مونه نچك بولغان: كمده بولسه ده بر آدمك آياغنده يامان شيش پيدا بولا. اگرده اورو ياردمسز فالدرلسه شيش اوسكاندىن اوسه، شيشنك بر اولشى فان واسطه سببلى تنك باشقه اورنلر ينه كوچوب ياكنا شيشلر ياصيدر. هم اورو آدم شول سببلى اولهدر. دوقورلر بو وقت اورونك آياغينى كيسو ايله گنه قوطقاره آلار. دوقورلر بو وقتده بىك جيناقلق ايله اشكه كرىشه، تازو هم تيرلك ايله آياقنى كيسه، قاننى توقطانه، جراحتنى نكه: شيشنك از يده قالماى اورو آدم قوطلدى - ديب اوبيلارغ ممكن بولادر ايدى. لكن اش مونك ايله بتمادى. جراحت نكلگاندىن صوك، اوروغه بيگراك نچار بولدى: قاطى

شارچکری قزغە فاراغاندە زورراق، لکن بولرنانگ عددی بیک آردر. بولرنیدە میقراسقوبدن باشقە کوروب بولمید. آنلر بر اورندن ایکنچی اورنغە کوچالر هم اوزلرندن کچکنە بولغان نرسەلرنی یوطا آلار. آق شارچکلر آز بولسەلردە باقتیر بەلردن زور بولدفلرندن بزننگ بودشمانلریمزنی بوطارلق قوهری باردر. نچککنە بولسەدە بر یردە باقتیر بە ظاهر بولسە، طاملردن آق فان شارچکلری چقالردە باقتیر بەلرنی ئلە کتروب آلار، بوطالر هم شونگ ایله آدمنی آوردن فوطقارلر.

بعضاً باقتیر بەلر شول قدر نیز کوبە بەلرکە: آق شارچکلر آنلرنی بتررگە اولسگره آلملر. بو کورە شدە آورونگ بختسزلا گینە فارشی باقتیر بەلر یگەلر. باقتیر بەلرنانگ ضررلری معلوم بولغاندن بیرلی کوب عالملر، آوروغە ضرر کبترمای باقتیر بەلرنی بترردای نرسەلرنی اویلاو ایله مشغوللردر. چاخوتقە باقتیر بەلرینی طابوچی «روپیرت قوخ»، شولوق باقتیر بەلرنانگ چغارغان نرسەلرندن دارو یاصو هم آنلرنی مخصوص روشدە چاخوتقە لیلرناک تیربسی آستینە بیارو اصولینی طابقان ایدی لکن بوروشک دارولاو بیک اوک درست هم بیک اوک قورقنچسز بولمادیفندن نیز طاشلانیدی. حاضرندە چاخوتقەنی تمام بتره طورغان دارو طابولغانی یوق فقط موندن بر نیچە بللر اول، دیقتیریت کە فارشی یغشی بر دارو طابلمشدر. بودارو مونه نرسەدن عبارت: آتنگ فانینە آقرون آقرون دیقتیریت باقتیر بەلری بیارلر. دیقتیریت باقتیر بەلری آطلر ایچون اول قدر قورقنچلی توگل، آط آز باقتیر بەلرنی بیک ینگل اداء ایتەدر. بر آز وقتدن صوگ اولسگیگە فاراغاندە کوبرهک باقتیر بەلر بیارلر. بولر ایله کوراشورگە اوگرانگان آط تنی کوبراک بولغان ایکنچی بیارونی دە اداء ایتەدر. شول روشدە آطقە قورقنچلی بولماغانغە قدر کوب کوب باقتیر بەلرنی بر نیچە مرتبەلر بیارلر. موندی آطنانگ قانی دیقتیریت باقتیر بەلری ایچون آغولی بولادر. شوشی قانندن دوا یاصاب دیقتیریتلی کشینک تیربسی آستینە بیارلر. بیارگاندن صوگ کوبدە اونمی آورو آدم سلامتله نەدر.

صاباچی بیشینستوا یاخود وادا بایازن (водобоязнь) آورووینی دارولاودە موکا بر قدر اوغشیدر. فوتورغان آنلرنانگ نیندی قورقنچ کبتردیگی هر کم گە معلوم. آدم آنلرنانگ تشلاوندن قاطی عذاب ایله اوله طورغان «وادا بایازن» دیگان غایت قورقنچلی آورو ایله آورادر. احتمال

کار بولاوا یا کبسلانە، آچی، . . . لر کوب بولغان وقتدە توگل باقتیر بەلر بلکە آدملر ایچوندە آغودر. اگرده موندای (مثلاً کبسلانە) کبک دارو ایچلسە، بووقت آدم، باقتیر بەلردن اوله در.

اگرده بزننگ نهمز باقتیر بەلر ایله کورە شمشە، ایکنچی یاقدن باقتیر بەلر اوزلرینە یام-چوفر قازیمەسەلر، باقتیر بەلر سببلی بولغان ایچکی آورولرنی دارولاو قیون بولغان بولور ایدی. واقعاً، اوستدن فاراغاندە، بر آدم گە باقتیر بەلر ئلە گوبدە اول آدم، آنلرنی ضررلاو ایچون هیچ نرسە اشلامەسە، باقتیر بەلر طرفندن بولمش آورودن سلامتله نورگە ممکن بولماسقە کرک ایدی. آنلر بر آدمناک، تنینە اورنلاشقانندن هم اور چیرگە باشلادیقلرندن کوبایگانن کوبایورگە، آورونی هلاک ایتکان گە یعنی آنی اوترگانگە قدر آنک تنینی یەررگە کرک ایدی. اما بر ایسە بعضاً توگل، روزا، دیقتیریت، تیف حتی چاخوتقە هم خالیردن هیچ دارولانمای آدملرنانگ سلامتلیگانلرینی کورەمز. بو ایسە یوفارودە سوبلە دیکمز باقتیر بەلرنانگ چغارغان نرسەلرینی اویلاسق بیک نیز آگلاشیلور. بز، حیوانلر اوزلرینانگ بوللرنندە طوره آلمادقلری کبک باقتیر بەلردە اوزلرینانگ چغاردقلری نرسەلری ایچندە طوره آلملر دیگان ایدک. دیمک بو چغارلمش نرسەلری توگل آدملر ایچوننگە آغو، بلکە باقتیر بەلرنانگ اوزلری ایچون دە ضررلی ایکان، شول چغاردقلری نرسەلری کوبایگان وقتدە باقتیر بەلر اوزلری آلملر هم شوندن هلاک بولالر. باقتیر بەلر اوزلری چوفر قازیلر-دیگانندە مونه بز شونی اویلاغان ایدک. لکن بوروشدە فوطیلو بیک سیراک بولادر.

باقتیر بەلر اوزلرینانگ چغارغان نرسەلرندن هلاک بولودن اول، کوب وقتدە شوندی بلا-قیونلوق باصارغە اولسگره لکە: آورو آدم گە سلامتله نو هیچ وقتدە نصیب بولماسقە ممکن. شونانگ ایچوندە بزننگ نهمز باقتیر بەلرنانگ، اوزلری چغاردقلری نرسەدن هلاک بولولرینی کونمای، باشدوق آنلرنی یکوچی هیچ آرمی طالمی طورغان کورەشچیلر بیارەدر. بو کورەشچیلر بزننگ قانەزدە بولادر. فان بزننگ هر یرمزدە باردر: فایدانغە کبسمە، اول اورندن آلو نوسدە فان چغادر. فان آصلدە اوزی توسسزدر، - فانانگ قزلغی آنک ایچندە قزل فان شارچکلری-دیگان نرسەلرنانگ بولودندن کبلەدر. فاندە بولاردن باشقە-آق شارچکلر دیب آطلا طورغان ایکنچی بر جسم هم باردر. آق فان

ایچون آورونگ نرسه لرینی هم اول باتقان ایونی نقلی صورتده تازار طورغه تیوش زور شهرلرده مونگ ایچون مخصوص اوگرانلنگان کشیلر بولا، بونلر اول مرتبه چافرو دوق آورو آدم باطقان ایوگه کیله لر هم ممکن مرتبهده یخشی تازه لیلر.

کچکنه شهرلرده هم اوللرده بو اشلرنی هر قایوسینی آورونگ اوز باقینلری اشلرگه طوغری کیله در. آورونگ کولماک اشطانلرن کوب زمان صوده فایناتورغه هم بیک منکلاب یووارغه کرک. هبیچ وقتده بونلرنی باشقه نرسه لر ایله یووارغه بارامیدر. طشقی کیوملرن، ادبال (یورغان) هم موگا باشقه نرسه لرینی پیچده فزدرو لازمدر. استینا، ایدهن، توشام هم ایوده بولغان بار آغاچ نرسه لرینی فوتلی سلتی ایله پشکلرگه، فرورغه هم یخشیلاب یووارغه تیوشدر. اگرده آورو صوکنده بونرسه لر بارسیده اشلنسه - آورولر سیرا کلنور هم داروغه احتیاج ده قالماس.

دخی ده بر نرسه نی ایسده طوتارغه لازم: کم سلامت عمر ایتسه، تیوشلی بولغانچه هم وقتنده آشاسه، آرطقن اچمه سه بوغشلی چیر ایله آز آورادر. موندی آدم سلامت هم توزم، آنک آق شارچکاری فوتلی، هم بو شارچکار باشقه تازه عصاره لر ایله برلکده بر قدر باقتیر یه لر ایله اشنی بولدرالر یعنی آنلرنی یگه لر. اگرده آدم تازه طورغه، تیز بوونورغه، کولما کلرن تیز آله اشدرغه کیوملرین تازه طونوغه عادنلنگان بولسه، موندی آدم لرگه باقتیر یه لرده، تازه یورمگان هر وقت پچراق یورگان آدم لرگه قاراغانده سیرا کرک ئله گه در.

باقتیر یه لر یافیطیق هم فویاشدن فور قالر. عالملر، فارانغیده ۵-۶ آی طوره طورغان باقتیر یه لر، فویاش ایله یاقیتورتلغان یرده ۵-۶ کوندن هلاک بولدیقلرینی طابقانلر. مونه نی ایچون فارانقی و فویاش فارامی طورغان اورنلرده طورو ضرر لیدر. «قایده فویاش فارامسه شونده دوقتور قاریدر». بزنگ دشمانلرمز اولان کچکنه باقتیر یه لر نه قدر فوتلی، آنلرنگ کیترگان بلالری نه قدر زور بولسه ده، بز کشیلر قایچان بولسه ده هر وقتده آنلرنی یگومرگه اوشانه مز. بو کوراشده بزنگ ایگ یخشی قورالمز! عام معرفت هم آورولر آرطندن صافلق ایله یورو، تازه لقی، تازه طعام، تازه طوره طورغان اورنلردر. عالملر، «یوغش» لرنی ملاک ایتو ایچون لازم اولان نرسه لرینی

بو آوروده ده فوتورغان ائندن تشلنگان آدم گه باقتیر یه لر - بونگ باقتیر یه لری بوکونده طاباغانی یوق بولو سببلی بولا طورغاندر. بزنگ بخت که فارشی آدم تشلنگانندن صوگوق آورمی بلکه بر نیچه آیلر صوکره آورادر. مونه شول وقتده تشلنگان آدمنگ تنینی بو چیر ایله کوره شورگه اوگره تو ایچون فوتورغان حیوانلردن مخصوص روشه آلنغان «فوتورو» زهرینی ندریجی صورتده آورونگ تنینه بیاره لر موندی زهر اوطورتونی، زور شهرلرده بولغان مخصوص اورنلرده اشلیلر. بولای دارولونی فرانسوز عالملرندن پاستیر (пастиръ) او یلاب چغارغاندر. بولای دارولوغه چک اوطورتولرده اوخشیدر. بالانگ تنی اویرانسون هم کرک وقتنده چک ایله کوره شرگه فوتندن کیلسون ایچون بالاعه بنگل گنه ضرر سز چک اوطورتولر. بعض بر باقتیر یه لر سببلی حاصل بولغان آورولرغه فارشی دارولر بولسه ده، بختسیرلک گه فارشی بز، بونلر کبک کوب آورولر ایله فوتلی صورتده حاصل اولغانده - کوره شورگه کوچمز یتمایدن. شونگ ایچون بزنگ هر بر طرشومز بوغشدن صافلانورغه یعنی باقتیر یه لرگه بزگه ئله گورگه یول بیرمه سکه تیوشدر. اگرده بره بوغشلی آورو ایله آورسه، سلامت آدم لرگه باقتیر یه لری ئله کماسون ایچون کرک نرسه لرینی استعمال ایتارگه تیوش. باقتیر یه لر، چاخوتقه ده گی کبک فافرقده اولسه لر، فافرقنی کیسلانته و شوکا اوغشاشلی نرسه لر ایله ضرر سز یاسارغه کرک. خالیبرا هم تیف ده گی کبک باقتیر یه لر تیزا کده بولسه لر، بونلرنگ اوستلرینه بوغشلقلرینی بتره طورغان نرسه لر توگارگه (آغزرغه) کرک بولادر.

آورونی تربیه ایتوچیلر باشقه ابولرگه چغارغه یارامی، چونکه آنلر اوزلرینگ کیوملرینه ایارتوب «یوغش» آلوب کیلولری ممکن؛ تربیه چیلر ممکن مرتبه اوزلرینی تازه طونولری لازمدر. اگر کوب بالالی بولغان برعائله ایچنه بوغشلی، بلالر آوروی ظاهر بولسه، فالغان بلالرنی اول ابودن یرافلاشدرغه تیوش. اگرده هر بر سبب ایله بولای ایتو ممکن بولمسه، اول وقت آورو طورغان ایونگ سلامت بلالری ده آورونی چیت گه طارتماواری ایچون شونده فالورغه کرک. موندی بلالرنی مکتب که بیارمک بیک زور گناهدر، چونکه مونگ ایله کوب آدم لرنی بختسز یاسارغه ممکن بوغشلی آورودن آدم سلامتله نه می یا خود اوله می، - هر ایکسندده سلامت آدم لرنی فوطقارمق

اویلاب طابارلر، - بو ایسه آدملر تیوشلی درجه ده علم اوگرانوب آندی نرسه لرگه فارشی عام ایله بارغانده اولور. مونه اول وقت باقتیر یه لر، بزنگ ایچون فورقچ بولماسلر. اونا. فرح الدین احمدی.

طورهوش ایزه.

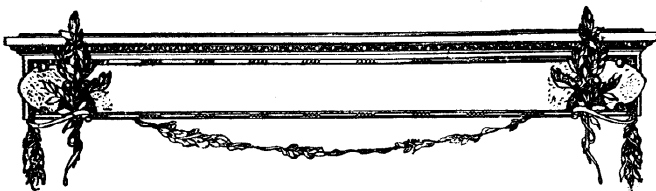
قوله کوچلب قلم آلوب قاریم ئی؛ لکن نرسه یازامندی ده بلیمیم. فایچاغنده بازار نرسه لر نابولا، ماتور ماتور معنالر، تعبیرلر چغوب طورا. شول چاغنده کوکلیگنه بولوب فاللا، کونارلوب کیتکان بولاسک ئلل نیندی ایدلر طووا باشلی، شولای بارا بارا بر قلم ایاسی بولوب کیتو خیاللری کیله، اوزکده بر قوت بارلغنی سیزگان کبک بولاسک. اوزکده حسن طنک، خیلی، آرتا. «مین اصلده شهب بولا طورغان کشی، فقط ناچار تر بیه خراب ایتکان مینی» دیگان اویلا رغه کیتسهک، شولای ایتوب اوز کیمچیلگکده باشقه لری عیبلی باشلیسک. اول وقتده گوبه که: قوت سینده نفس الامرده برلغان، لکن تگیلرنگ ناچار تر بیه لری آرفاسنده اول ئلله فایلا رغه باشلرلگان شیکلی بولا. اول قوتنی چوقوب چقارو اوز همتگه گنه تره لوب فالغان ایکانلگی سیزله. اویلا ر شولای بری آرتندن بری کیله طورغاچ، اش طاغن ئنگی اوزکده کیلوب تورنگان ایکانچیلگن، سینک بارغنه سعادت، شقاوتک ایندی اوز قولکده لغن اقرار ایتەرگه، تلر تله مهس، مجبور بولاسک. شوندن صوگ، اوزکنی اوزک نه یول بلن تر بیه ایتەرگه کیره کلگی طوغروسنی توشنه باشلیسک. اول، بولسه شول کتابلر یاردمی بلن بولور دیب نقلاب اوفورغه طوتوناسک. عقلنی نورلاندروغه، طور موشقه درست فاراوغه یاردم بیره چگی اوزکلی (مقطوع) بولغان یا ادبی، یا فنی بر کتابنی کوکل بیروب گنه اوفی باشلیسک. درد بلن اوفوغاچ، توشنوی ده فیون بولمی شولای مطالعه بلن لذتله نوبکنه اوطورغان بر زمانده، بره و (مثلا خادم) بانیکه کیلوب، سینک هابک ایشتهسک کیلمه گان بر سوزنی سویلی باشلی. اول سوز سیکا نیچک نائیر ایته چگی طوغروسی آنک باشینه کروب ده چقماغان بولا. سیکا خطاب ایتوب سوز سولب طورغاچ

ایندی، چاره سز، باشکنی کتابدن کوترهسک ئلگی ایشتهسک کیلمی طورغان سوزنی تگینگ بلن سوله شوگه طوتوناسک. اول سوز چنلاب فاراغانده بیک اهمیتی نرسه طوغروسنده بولوب چقا. مثلا اول وقتده، سینده آلاچاغی بار بر کشی شول آلاچاغنی صوراب کیلگان بولا. آنی شادلاندر بغه بیارر ایدک، اول چاغنده سینک کسه کده بر تینده فالماغان بولا منه شول وقتده بورچلا سک، ئلگی ذاتک کیفی قولاچاغنی اویلاب وجدانک عذابلی، بورچنی تیزدن طابشر اچاغکنی سولب، نیچک ایتسهک ایتوب تگی بندهنی فایتاروب بیارهسک. شوندن صوگ بورچنی تولرگه نیچک آفچه جیناو، آنی نی یول بلن تحصیل ایتو طوغرولرنی اویلاب بر آز باشکنی ایله ندرهسک. شولوق ساعتده ایکنچی یاقدن «بزنگ چای، شیکر، کیراسین بتکان ایکان، آفچه بیر ئلی! آلوب کیلسونلر» دیب پوشونمیغنه سولب طورالر. بوسی جراحت اوستینه میشاباق سیبو بولوب چقا. شوندن نبشله رگه ده بلیمسک. تگی کمالات کسب ایتەرگه طرشولرک، کتابدن آغان لذتلرک، شونلرغه قورلغان ایدیبالرک ئلله فایلا رغه اوچا. سینک باشکله آندی فکرلر عمرنده کرمه گان کبک بولوب یوغالا. شولای ایتوب سن ده طور موشقه امیدسز فاراشلر پیدا بولا. بالاخیره:

« نصل بیوک گناهگه ایندک ارتکاب

اولدق سزا بو عالمه کلهم جزاسینه»

دیبولگان شعرنی وردز بان ایتسهک. «ئسه لهن».

جوابلرم

(عینا)

I

روسیاده نشر قیلنور مطبوعات ملیه مزی رغبتله مطالعه ایدر ذوات کرآمدن رجا ایدهرم: بنم شو مقاله م بکا عائد خصوصی مسئله لره دائر اولوب بر قدر اوزون اولاچق ایسه ده، مطبوعاتمزه بر دفعه ایندی ظاهر اولمش بر فاج مسئله لرک ایضاحلرینی ایشتمک ایچونگنه اولسه ده، شو اوزون مقاله مده شاید بر قدر رغبتله مطالعه ایدرلر. شور جامله برابر، مطبوعات ار باندن یعنی جریده.

حیلہ ہم سیاست یوللریلہ عجلہ ایتمک ده؛ ملت، حیرت ایچندہ، اویوشمش ہم اویوش بر حال ده بولنوق ده ایکی آراده گویا واسطہ اتی ایدر مطبوعات - بر طرفلہ تملق مسلکنہ، دیگر طرفی اغفال مسلکنہ خدمت ایتمک ده۔ بن ہم اورادہ ہم بورادہ مطبوعاتمک شوحالترینی مشاہدہ ایتدم ده، شو مقالہ دم مطبوعات اربابنہ عبارہ سی بر قدر آغیر رجامی عرض ایتیمہ جسارت ایتدم۔ آواز م اوزافلارہ کیدہ مز ایسہ ده، شاید روسیادہ مطبوعات اسلامیہ علی الخصوص «شورا» مجلہ علمیہ سی، «وقت»، «ترجمان»، «ایدل»، «یولدن»، «حق» جریده لری بنم شور جالرمہ بر قدر سمع التفات ویرورار حقیقت ہم بیوک ملت حرمتنہ، امید ایدرم، استکبار ایتمز لری۔ زیرا مقدس حقیقتی، محترم ملت ایتمک مطبوعاتک ائک بیوک فریضہ سیدر۔

بن شو دفعہ مطبوعات اربابنہ شو رجامی عرض ایدرم لازم اولور ایسہ، شور جامک شہادترینی ده دیگر دفعہ ده شاید بیان ایدرم۔ ایدنی حاضر جوابلرمی یازام۔ مای ۶ ده نشر قیلنیش؛ نچی عدد شورادہ استاذ محترم رضا افندی حضرتلرینک تنزل تاریقیلہ گوزل مقابلہ لرینہ بن ده تشکر تاریقیلہ ائک اول جواب یازمغی مناسب کوردم۔ لکن شو جوابم اعتراض یویلہ دگل۔ بلکہ اولده سویلنیش سوزارمک اساسلرینی کوسترمک، سویلنیش ایکن بر قدر ملاحظہ ایلہ سویلندکارینی بیان ایتمک یویلہ اولاچق انشاء اللہ۔

* * *

۹ نچی عدد «شورا» ده ائک اولگی تنبیہ تنقید کلمہ سنہ یعنی اغتده تنقید کلمہ سنک عدم ثبوتنہ دائردر شو اغوی مسئلہ «شورا» صحیفہ لرنہ بر قاچ دفعہ ذکر قیلنیش ایسہ ده، قناعت ویرہ بیلور صورتنہ حل قیلنیش ایدی فقط، اولیلہ آسان بر مسئلہ ذکر قیلنیشی تمامیلہ حل ایتمک لازم اولسہ کربک۔ بگا قالسہ، تنقید کلمہ سی لغتده ثابتدر، «کریتیکہ» معنالنہ استعمالی البتہ درستدر۔ «نقد» مادہ سی بر قاچ معنی ده وارد اولور:

(۱) نسیئہ مقابلی یعنی ساعتندہ ویریلہ چک ثمن۔ «نقد ایتدم» دیمک «ثمنی ساعتندہ ویردم» دیمکدر شو معنادن «انتقاد» کلمہ سی نقودی قبض ایتمک معناسندہ اولور «انتقدت الدر اہم» دیمک۔ «ویرلمش درہم لری آدم» دیمک او اور شو معنی ده تنقید کلمہ سی ہم من حیث اللغہ

لرمزک مجلہ لرمزک باش محررانندن ناشر لرنندن، مساعده ایدر لرسہ، رجا ایدرم، بلکہ یالکیز بن دگل، اکثریتلہ ہمہ مز رجا ایدرز: شو کونگی حالرمزک ایجابنہ کورہ، یعنی میدان ده وار جریده لرمزک مجلہ لرمزک آزانہ کورہ، عمومک اسای اولا بیلہ چک جریده لرینہ مجلہ لرینہ مطبوعات اربابی بر قدر کیک دائرہ بر قدر حر لسان ویرسہ لری ایدی؛ ملی مصلحتلرمزہ خدمت ایتدمک نامیلہ وضع قیلنیش جریده لرینی اوزارینک شخصی مصلحتلرینہ، ملتک ضررینہ خدمت ایتدمہ سہ لری ایدی؛ مطبوعات واسطہ سیلہ اوز فیکرینی عرض ایده بیلور حقگولرک آغز لرینی قاپاماسہ لری ایدی؛ مدانہ سیاستلرینہ ریا دنائتلرینہ التجا قیلماسہ لری، حقیقتلری باشقہ بر توس ده کوسترمہ سہ لری ایدی!

مطبوعات اربابنہ بنم شو سوزارم بر قدر نہمت کبی ایسہ ده، ماوغری اولا بیلیمک احتمالنہ کورہ، شاید شور جامزی بر قدر اعتبار ایدر لری؛ بلا غرض سویلنیش سوزارم، حقیقت حضورنہ تادب ایتمک فریضہ سیلہ، بلکہ قبول ایدر لری۔ مطبوعاتمک بیوک اربابنہ قارشی بن شو سوزارمی سویلہ دم، کوکللرینہ آغیر اولا بیلور سوزارہ جسارت ایتدم۔ گناہ کبی بر حرکت ایسہ ده، بنم شو حق ده بر قدر عذرارم واردر۔

روسیا مسلمانلرینک حاللرینہ فکرلرینہ واقف اولوب، مطبوعاتمزدہ صوٹ کونلرہ نشر قیلنور ہم تعقیب قیلنور فکراری اوقور آکلار انسانلردن اکثریت قسمی شاید بنملہ شو حق ده اشتراک ایدر۔

شو حال یالکیز بزم مطبوعات اسلامیہ مزده دگل۔ بلکہ عالم اسلامیت ده۔ ارب دیگر مملکتلرک حاللرینہ بر قدر اعتبار کوزیلہ بافار ایسہ ک، اومملکتلرک مطبوعات اسلامیہ سنہ شو حالی دہا زیادہ دہشتلی صورتندہ کوررز: ادارہ ده سیاست ده اوزارینک هولرینہ خیانتلرینہ حریت تامہ ویرمش بر قاچ متغلبک بو استبدادنہ مطبوعات اسلامیہ تمامیلہ قورال اولوب قائمش؛ آراده اصلاح، ترتیب، احتیاج کلمہ لری وار ایسہ ده، شو کون ملتہ رھبرک فیلاچق آدملرک اشلری غملری اورادہ دگل دین، ملت کلمہ لری - شخصی منفعتلرہ وسیلہ اوامق صفتیلہ استعمال قیلنور قوری سوزاردن بوش دعوادن عبارت اولوب قائمش؛ حقیقتی لسانلہ سویلہ مک، قلملہ یازمق یوللری باغلانیش ملتک آغزی قاپانیش؛ قولاغی اغفال قصدیلہ نشر قیلنور مقالہ لری طولمش متغلبلر شخصی مقصدلرینہ

«نقد» كُ ايكنجى معناسىنى هم ده مبالغه معناسنه دلالت ايتدرمك ايچون اشتقاق اصولرىنى رعايه ايتدم.

لغت عربيه اصولندن خبرارى وار اديبلر فاشنده شو بيانك قىمتى تقدير قىلنسه كرك يوقسه، بوگاده اعتبار يوق ديه چكلىر ايسه، او وقت «توليد» قاعدهسى ده بزه بر قدر ياردم ايدى بيلور: لغتك اصولنه مخالف صورته كلمش «مولد» كلمه اري ده اهل علم اعتبار درجه سندن ايندرمه مشلر «تنقيد» كلمهسى كى لغتك اصولنه مخالف دگل «مولد» كلمه لرا ايتته اعتبار درجه سندن اسقا قىلنمه ماز «مولد» كلمه لرى ده استعمال ايتمه! ديه چكلىر ايسه، لغتك اصولنه موافق اصطلاح دن بزى كيم منم ايدى بيلور؟

تنقيد سوزىنى استعمال ده، هم ده ادبياتك گوزل جهتلرىنى صايىق، قىمتلرىنى تقدير ايتمك معناسنه تخصيىص ده بنم عندرم اشته شو در.

لسان عرب كى مادهسى غايت كوب لغتلرى غايت كيك بر لسان ده كلمه لرك معنالردن بحث ايدر ايكىن، قاموس عربى سكوتيله اكتفا ايتمك، هم ده قاموس توركى ده شمس سامى حضرتلرينك قىمورينه يا خطاسنه تبعيت ايتمك لازم اولماسه كرك. لغت ده سيبويه كى اماملرك نقلى اثباتى حجت اولاي بيلور ايسه ده، هيچ بر امامك انكارى حجت دگلدر.

* *

«كتب سنه» رساله سنه تنقيد يازار ايكىن، انتقاد يولنزه كوسترلمش بش آلطى مسئله اوزرينه مؤلف طرفندن ۹ نچى شوراده درج قىلنمش عندراره مدافعه لره كله يك:

بنم برنچى انتقاد: رساله نك ۵ نچى صحيفه سنه «ايندى حديث عالمرى نظر نده صحيح اولانلر بنى صحيح ديمك، و شونلرك فتوالريله عمل ايلامك دن باشقه چاره گه احتياج قالمادى» سوزينه اعتراض يولنده ايدى.

شو اعتراضك حنقىلر نظر نده و رودى بر قدر قبول قىلن بيلور زيرا حنقىلرك اكثرى حدىلرك سندن حقه ده محدثلرك فتوالرينه او قدر اعتبار اينمه بور. «سرك فتواكزل» عملدن باشقه چاره ايندى قالمادى» ديه بور. كتب شافعيه دن آلنوب ترجمه قىلنمش بر عباره به حنقىلرك مذهبله اعتراض مناسب دگلدر ديسه كز او نقد بده اعتراض و روديك علمى جهتى شو اوله چق: حديث اماملرينك بحثلرى او بحثلر سوكنده فتوالرى بالىكز حديث نك سندن حقه ده، يعنى روايت شروطينه راوللرك او صاف مطلوبه بي حائز.

هم من حيث القياس ثابت دگلدر.

(۲) صاف شيلرى صاف دگل شيلردن آيورمق شو معنى ده انتقاد، هم ده تنقيد ايله بر بايدن اولان «انتقاد» كلمهسى من حيث اللغه ثابت ايسه، تنقيدك شقيقى كوچك فار. ندى لغت ده ثابت ايسه، تنقيدك اوزى ده من حيث اللغه ثابت اولمايورمى؟ سزه موافقت ايديم، من حيث اللغه ثبوتى لازم ده اولماسون، لىكن من حيث القياس ثبوتنده سرك ده انكاركز بوانماسه كرك. زيرا تفعيل بابنده مبالغه معناسى يعنى يا فاعل ده يا مفعول ده يا فعل ده كوبلك معناسى قىلسيدر تنقيد ديمك. صاف شيلرى صاف دگل شيلردن تميزده مبالغه ايتمك، يعنى بر قاچ دفعه آيورمق ديمك اولور. لغت ده ثابت دگل بر ماده بى، ثابت دگل بر قىياسى بز اختراع ايدمهز ايسه كده، قطعى صورته ثابت اشتقاق اصوليله بز البته عمل ايدى بيلورز تنكثير معناسنه دلالت ايچون اشتقاق قطعى صورده ثابتدر.

(۳) نقد ماده سنك ۳ نچى معناسى عيب ايتمك ديمكدر. حديث ده كلمش: «ان نقدت الناس نقدوك» يعنى انسانلرى عيب ايدر ايسه ك، سنى ده عيب ايدرار. لغت عرب ده مزيد ايله مجرد بابلرى احياناً بر معنى ده كلور. نقد ايله تنقيد ده بويله در هر برى. عيب ايتمك معناسنده در وراده تفعيل بابى نسبت ايچون ده اولاي بيلور. تصديق، تكذيب، نخطه كى تنقيد ديمك. عيب معناسنده اولور «نقد» نسبت ديمك اولور.

اهل حديث «عيب» معناسنده اولور «نقد» دن اشتقاق قىلوب انتقاد كلمه سىنى استعمال ايدرار لىكن تركيب ده بنفسه متعدى بر فعل اولمق صورتيه دگل، بلكه مفعولنه «على» كلمه سىله متعدى قىلنمق صورتيه بوگا كوره، انتقاد كلمهسى اهل حديث عرفنده طعن قىلمق، جرح ايتمك، اعتراض ايتمك معنالرينه تخصيىص قىلنمشدر «انتقد عليه» ديسه لر. طعن ايتدى. سوزىنى جرح ايتدى، فكرينه مذهبه اعتراض ايتدى ديمك معنالرنده اولور.

بن، لغت ده ثابت معنارى هم اشتقاق اصولرىنى اعتبار قىلوب احاطه اري بيوك محدثلرك عرف حادثلرىنى ده احترام قىلوب، هم انتقاد هم تنقيد كلمه لرىنى مناسب جمله لره استعمال ايدر: طعن، اعتراض طريقتله اولور ايسه انتقاد سوزىنى. قىمتى تقدير هم ده تقيىص معناسنده تنقيد سوزىنى استعمال ايدر. انتقاد كلمه سنه بيوك محدثلرك غايت گوزل عرفلرينه تبعيت قىلوب، تنقيد كلمه سنه

سز دگلمى؟ شو سوزك ظاهرى، حيات انسانيه ده رسالتك تأثيرى بى بر قدر تنقيص ايتمه يورمى؟ حديث، سنت يالكز دىن امرلر ينه دائر اولور ايسه، دنيا معامله لرى دنيا مصلحتلى عقل هم تجر به اعانه لريله معلوم اولور ايسه، او وقت رسالتك اهميتى بر قدر طار اولوب قالميورمى؟ اوچونچى انتقادم: «وجدان ايله عمل آراسنده مخالفتنه انسانى تعويد ايدر سوزلره مشهور ايسه ده، اتباع ايتمه مك.» دن عبارت ايدى. «قطعيتى ايجاب ايدر مى؟ بوقمى؟» مسئله سنه اختلافدن عبارت دگل ايدى. خبر واحد قطعيتى افاده ايدمه ميوب ده، عمله اساس اولا بيلور قدر اعتقادى افاده ايدر ايسه، اشته بزم ايچون او قدرى كفايه.

انسانك هيچ بر علمى، قطعى اعتقادلره توقف ايتمه يور. عادى عمللر اميد اوزر ينه، استصحاب حال فاعك سنه، احياناً اصلى يوق وهملره مبتنى اولور. بوگنا كوره، بز «خبر واحد قطعيتى افاده ايدمه ميور ايسه ده، انسانك عملنه اساس اولا بيلور قدر اعتقادى افاده ايدر» ديرز. وجدان ايله عمل آراسنده مخالفتنى آكلاتور عبارلر دن صافنورز.

بن قطعيتى افاده مسئله سنه ايكي طرفك بى بى تر جيج ايتمه دم. بلكه «مشهور ايسه ده، او قدر گوزل دگل سوزه اتباع ايتمه مك ده ما موافق اولور ايدى» ديدم.

دورتنچى انتقادم دن مدافعه يولنده محترم رضا افندى حضرتلى طرفندن ۲۷۷ صحيفه ده بيان قيلنمش اعتذار سوزلر ينه بن همان استبعاد كوزيله بافارم. بر قدر اضطرابدن قاچو ايچون - ظاهر ده نبيلرك شأنلر ينى تنقيص ايدر سوزه جسارت ايتمه - قوياشدن قاچوب آتسه كرمك كى در.

عادى آدملك ده هر بر ينه معلوم اولا بيلور شيلردن ده نبى غافل اولا بيلور ده-واسنه قايتور سوزلره جسارت ايتمه - اهون الامر ين بابندن اولا بيلورمى؟

«بوندن گوزل بر بول وار ايسه، كوستر، كوكلم قناعت ايدر ايسه قبول ايدر» ديش سز. اويله ايسه، كوركز، فتوحاتك ۳نچى جلدنده، ۱۵۷نچى صحيفه، سنه محبى الدين بن عربى حضرتلى نه ديش:

«النبى لا يقننى العلوم من فكره. بل لو رجع الى نظره لاطأ. فان نفسه ما اعتادت الا الاخذ عن الله وما اراد الله بعنايته لهذا العبد ان يرزقه الاخذ من طريق فكره. فانه فى كل حال يريد الحق ان يأخذ عنه ما هو فيه من الشؤون فى كل نفس. فلا فراغ له ولو نظر لغيره. وللعاقل،

لكلرى حقدنه معتبر اولور سند حقدنه حديث اماملر بنگ سوزلر ينى بلا تردد قبول ايدرز؛ معارضلر ينى، بولنور ايسه ده، رد ايدرز سند حقدنه حديث اماملر بنگ فتوالرى شوبله در. لىكن سدى صحيح هر بر سوزك صحتى لازم دگلدر.

اعتبارى واجب اولور درجه ده حديثك صحتى ايچون، اهل تحقيق نظرنه، ايكي شى لازمدر، بى سنديك صحتى، ديگرى متلك صحتى. سدى صحيح اولوب ده، متنى صحيح اولياسه، اويله حديثى قبول ايتمه اهل تحقيق نظرنه لازم اولمايور. شو ايكي شرطدن اك معتبرى ايكنچى سيدر. اصول حنفيه ده بيان قيلنمش دورت وجهدن بريله متن حديثك عدم صحتى ظاهر اولور ايسه، او وقت سنديك صحتى اهميت دن تاميله سافط اولور.

«وقدم تدقيق النصوص بسداتها

على حال راويها ووجه الرواية.»

يعنى متلك حالندن بحث ايدوب، تدقيق ايتمه - روايت هم راوى بحثلر ندىن مقدمدر. اكر سزده شو طريقه يي اختيار ايتمش اولسه كز ايدى، ۹نچى عدد شوراده، ۲۷۷نچى صحيفه سنده اعترافكز كى، ميدان ده وار حقيقتلر خلافنده وارد اولمش حديثلر حقدنه مضطرب قالمش، عاقبت، نبيلر شأننده بر قدر خلاف ادب اولا بيلور سوزلره تبعيت ايتمش اولماز ايديكز.

«وان عارض الاخبار بالامر واقع

يقدم عليه وفق حكم الضرورة»

يعنى حقيقت واقعيه خلافنه وارد خبرلك هر بى مردودر. بن حقيقت واقعيه خلافنده وارد اولور خبرلرى بلا تردد رد ايدر. لىكن آق كاغد اوزرنده انسان قلميله يارلامش طب، طبيعيات، علوم معاش كى شيلرك هر بر ينه البته حقيقت واقعيه رنگى ويره مم. ايكي معارضدن بى بى يويله اثبات ايدمه بيلور قدر هندن فوتدن محروم قالمش ايسه، ادب يولنده استقامت ايتنكدن هيچ بر وقت عاجز دگلم.

ايكنچى انتقادم: «حديثك سنديك معنالر ينى بيان ايدر ايكن، رسالتك تأثيرى بى بر قدر تنقيص ايدر طرزده بيان» ايدى.

«حديث دىن امرلر ينه متعلق سوزلر فعللردن عبار- ندر. سنت ده شو معنادر. دنيا مصلحتلر ينى دنيا معامللر ينى انسان درست عقيله درست تجر به سيله ده بيلور.» ديش

۵ نچی انتقاد: حدیثلارک یازلاماقلری کبی بیوک بر حقیقت تاریخیه حقنده سویلنمش سوزلاره، فیلمش شکایتلره دائر ایدی. یازلاماق بر حقیقت تاریخیه در. « یازلاماش، گوزل اولمش » دیمش ایسه، شو سوزم شعری بر لاف دگل ایدی، بلکه او قدر بیوک بر خطادن غایت بیوک بر غفلتدن شارعک معصومینده مبتدی بر حقیقت اسلامیه، بر حقیقت اعتقادیه ایدی. شریعت اسلامیه شریعت الهیه اولور ایسه، مؤبد فالهق ایچون شریعت اسلامیه بی حکیم مطلق الله حضرتلری ایندرمش ایسه، « یازلاماش، گوزل اولمش » سوزی بر حقیقت ایمانیه اولور. طبیعت عالمنده سویلنمش « لبس فی الامکان ابدع مما کان » سوزی ده خطایی دگل، شعری دگل، بلکه همه علومک ثروهی اولا بیلور بر حقیقت علمیه در.

بن همان « یازلاماش، گوزل اولمش » فکرندهیم. زیرا شریعت اسلامیه حیات انسانیه بی طبیعتک حالندن چقاروب بر قدر صناعتک حدودینه ادخال اینک ایچون دگل، بلکه تمدن حرکتلرنده ترقیات خصوصلرنده، اوزینک خیرینه اجتهاد بوللرنده مطلق هم حر بر حالده برافهاق ایچوندر.

حدیثلری یازمق - حیات انسانیه بی جزئیاتله تعریف اینک کبی بر شیدر. بقاسی مطلوب کلیات شرعیه ایسه، تواتر فعلی بولیله، نقل عوائد طریقیله غایت گوزل صورته باقیدر. صوگ عصرلرده امتک همتیله ندوین فیلمهق جهتی - انسانلرک فعالیت ذاتیه سی نقطه سندن دها گوزلدر. بز احترام طریقیله، ملت اسلامیه یه « صیقل حالندن چیقمش بالفک کمالنه کلمش بر ملتدر » کوزیله بافار ایسهک، حدیثلری یازمق وظیفه سنده شارعک اعتمادی کبی امت اسلامیه یه اعتماد ایبه بیلوروز. شارع کریم بزه اعتماد اینمش، بز شکایت دگل، تشکر ایدرز.

اسلام دنیا سنده « جان آلوب، جان ویره جک درجه ده بیوک اشلر واقع اولمش. » لیکن حدیثلارک یازلاماقلری حسیبله اولمشمیدر؟ بکا کوره، اسلامیت باشنه کلمش بلیمه لارک هیچ بری، اولگی عصرده واقع اولمش فتنه لار، همرک شهادتی، بافتی کوزده خلق کوزنه عثمانک مقتولیتی، بوندن صوگ داخلی معاربه لار، علی ایله معاویه نزاعلری، حسینک شهادتی، امویلرک عباسیلرک فتنه لری، امتک حسابی یوق منهبلره افتراقی کبی بیوک دهشتلی حاللرک هیچ بری حدیثلارک یازلاماقلرنندن کلمه مش.

اذا استبصر، دلیل قد وقع بدل علی صحه ما ذکرناه نهی النبى عن تأییر النخل، ففسد لانه لم یکن عن وحى الهی . و نزل يوم بعد علی غیر ماء فرجع الی کلام اصحابه فان النبى ما تعود احد العلوم الا من الله لا نظر له الی نفسه فی ذاك .

کورکر، او حدیثلری فتوحاتک توجیهی نه قدر گوزل، نه قدر دقیق، بونکله برابر، نه قدر تأدب عباره سیل: هر بر نفسنه شمس ربوبیتدن استفاده ایتیه عادتلمش نبی محترم، ناگاه اوز فکرینه النجا ایدر ایسه، خطا ایدر ایسه. لیکن او خطا - بیلمه مک دن ناشی خطا دگل، بلکه اوز بیدک قوه فکریه سیله تفکر ایتیه عادتلمه مش اولمقدن کلمش خطا کبی بر شی اولور دیمش. شو حالی - حسنی طبیعی بر شاعر ایله تأیید ممکندر: قویاش نوریله کورمیه آلمش کوز، ناگاه، یاقتیلغی آز بر بولمه یه کیدر ایسه، بر فاچ ثانیه امتدادننده کوزی او بولمه ده وار شیلردن هیچ برینی کوره مز اولور. شو کورمه مک حادثه سی - کوزک ضعیف لگندن دگل، بلکه واسطه اولور ایکی نورک فاحش صورته تفاوتندن ناشیدر.

وحی الوهیتله عقل انسانیتده شوبله در. اضطرابدن فاقهق ضرور اولور ایسه، بویله بر توجیهی آرامق لازمدر. یوقسه، اضطرابده فالهق دها معقولدر.

بن صاحب فتوحاتک شو سوزینی بوراده نقل ایندم، قبول اینک یا ایدر مک قصدیله دگل، بلکه امام نووی حضرتلری کبیلرک فکرندن دها گوزل بر فکری کوسترمک طریقیله. یوقسه، بن شو مسئله ده صاحب فتوحاتک فکرینی ده قبول ایتیه یورم. زیرا عقل ثبوتی الگ بیوک اعتنا ایله علی الدوام تربیه ایدر وحی الوهیت نبیلرک عقلنه فکرینه اصابت ملکه سی ویرمز یاخود ویره مز ایسه، اویله وحیک اهمیت بر قدر اوفاق اولما یورمی؟ انسان الله تربیه قبلنور انسانلره اصابت ملکه سی حاصل اولور ایسه، الوهیت اعتناسنده تربیه قبلنور نبیلره اصابت ملکه سی حاصل اولهق زیاده سیله مناسب اولما یورمی؟

بنم فکرم شوبله در. امام نوویلری، بیوک ابن عربیلری بن صوگ درجه ده احترام ایدرم، فکر اینک طلب اینک خصوصلرنده او بیوکله تقلید ایدرم. طالب بولنه کتمک ایچون او بیوکلر کبی بیوک اولهق لازم دگل، بلکه بالکنز ایرنمه مک لازمدر. بیوکلرک فکرلرینه تبعیت ایتیه مک گناه اولماسه کرک.

ساعت ظهورنده بزه بر قدر ممنونيت و پيرمش ايدى . شريعت موسى حقنده عقيدە من زلزله اوچرامادى . بلكه شريعتلر حقنده ايمانوز بر قدر قوتلندى . بر آستندن اوز مرفندىن نشر قيلنمش اسكى شريعتى - امام بخارى حضرتلر بىنك بيوك سوزينه بر برهان ، غير منتظر بر دليل كيبى تلقى ايدە بيلوروز .

آياق آستندن چيقمش اسكى بر نسخهي اعتبار ايدر ايسهك ، بر يوزنده وار ميليون نسخهلر ده اهمال ايتمهك لازمدر . تاريخى شيلرك ظهورى ساعتلرندە اسكى بر عقيدەبى انكاره عجله ايتمهك لازم دگل ، بلكه اويله شيلردن استفادة قيلوب ، عقيدلرمنى آكلامق لازمدر . بيوك اهل همتك بيوك همتلريله ظاهر اولمش آثار تاريخيه دن لافل استفادة ايتمهك تيموشدر .

استاذ محترم رضا افندى حضرتلرينه بنم شو مقابلهم اعتراض بويله دگل ، بلكه اولگى انتقادلرمنك وجهلرينى كوسترمك بويله .

كلچك عدلرده ديگر جوابلرمنى ده انشاء الله بازارم .
موسى بيگييف .

اوقو و اوقوتو حقنده .

(معلم و معلملر، دارالمعلمين و دينى مدرسهلر) .

مفتى حضرتنك بوييلىسى مناسبتى ايله رسمى و دينى «دارالمعلمين» هم «دارالعلمات» تاسيس قيلمق، دينسز معلملر يتشورگه سبب اولور ديه بعض محترم ذاتلرناك قورقلرلى ايشتونلنده . لىكن «دارالمعلمين» ايله «دارالعلمات» تاسيس قيلورغه اجتهاد قيلوچيلرناك مقصودلرلى ده دين بوزوچيلر حاضرلك اولماي بلكه دين صافلامق حقنده بر يول آچمق ايديكى معلومدر .

دينسزلر هر وقت و هر يرده اولوب كالمش «دارالمعلمين» و «دارالعلمات» اولمادقلرينه توقتاب طور-مامشدر . ملل و نجلده تورلى دينلرني تيكشروچيلر كوررلر كه دينسزلر و بوزوق مذهب صاحبلرلى هيچ برى دارالمعلمين لردن چيقيمامشدر . حقيقت حالده «دارالمعلمين» لر و «دارالعلمات» لر ، دين عالملرلى و دين

كون كيبى عالم اسلاميتى تنوير ايدەك قرآن كريم او فتنهلرلى منع ايدە مەمش ايسه ، ياخود او فتنه اربابنه قرآن كريم ده آلت كيبى استعمال قيلنمش ايسه ، يازلوب فالاقق حديثلرك اهميتى قرآن كريمك ده اهميتندن زياده اولاييلورمى ايدى ؟ يازلمش حديثلر فتنه اربابى النده ده ايزاده فتنه لره آلت قيلنمازمى ايدى ؟ تاريخى فتنه لرمزى شارع كريمك تدبيرسزلىكنه حمل ايتمهك درست اولماسه كرك . ۶ نجي انتقادم : اهميتى بيوك بر مسئله علميه ده اهميتى معلوم بيوك بر امام طرفندن سويلنمش علمى بر سوزى ، باخصوص قرآن كريمك شهادتيله ده مؤيد اولور ايسه ، اوهم دن صانامق مناسب اولماسه كرك ديمكدن عبارت ايدى .

قرآن كريمك متعدد آيتلرده قطعى شهادتنه كوره ، عهد رسالت ده تورات نسخهلرلى وار ايدى . «عهد رسالت ده وار تورات نسخهلرلى امام بخارى عصرينه قدر قالمادى ، درست تورات نسخهلرلى بدلنده مصنوع تورات نسخهلرلى عالمى طوتوردى» ديهك البته قورى بر دعوى اولور . اويله ايسه ، عصرنده وار توراتى امام بخارى كتب سماويه ديمش ايسه ، شو سوز هيچ بر وقت وهم اولماز . او سوز ، بطلاننه تاريخى دليللر اقامت قيلننه چق اولور ايسه ده ، همان علمى بر سوز اولور . لىكن بطلاننه تاريخى دليللرلى اقامتك امكانى معلوميدر .

بر قاچ واغون اسرايلىيات توراتناك اوزنده مى ، ياخود تفسيرلرندە مى ايدى ؟ قرآن كريم كتمپ سابقه بى تصديق هم حفظ اچون نازل اولمش ايكن ، يوق كتابلر بى تصديق ايتنمش ؟ وار توراتنى تصديق ايتنك اچون همه اسرايلىياتى تصديق لازم اولورمى ؟

شو نقطهلرلى خاطره آلايق ده ، اويلايق : بابل خرابه لرنده بولنمش «ههورابى» شريعتى شو كونده وار تورات حقنده عقيدلرلى متزلزل ايدرمى ؟ بلكه بالعكس او توراتلرلى تا كيد ايتمه يورمى ؟ بكا فالسه ، تا كيد ايدر . زيرا شو كونگى توراتلر تعريف اللرينك عملى اولسه ايدى ، اسكى شريعتلرك برينه او قدر موافق اولماز ايدى .

نبى موسى شريعتى «ههورابى» شريعتنه موافق ايسه ، موسى توراتنى حقنده اولان عقيدە باطلنى اولور ؟ ايكنى شريعتك تقارى توافقى متأخرك بطلاننه دليل اولماز . انجيل ايله توراتك برى ديگرينه نسبتى كيبى اولاييلور .

سكز اون سنه مقدم ظاهر اولمش ههورابى شريعتى

کتابلری، دینی تربیه‌لر اولدیغنده دارالمعلمین لردن بیک گوزل و یاغشی آدملر بئتشورگه ممکن .

حاضرگی مدرسهلرمزده اوقوب امام و معلمک شهادت نامه‌سی آلوجیلر بوکون گه قدر هم اماملق هم معلمک خدمتنه یاراب کلدیلر، شول قییلدن دارالمعلمین دن اوقوب چیمش کیمسه لرنک هم اماملق خدمتنه کرمکاری ممکن اولور. لیکن بر آدمک هم امام هم معلم اولمقی تقدیرنده ایکی بیک الوغ هم ده بری ایکنچیسنه کوب وقتده مانع اولهچق خدمتلرنک بر کشی اوستنه بوکلنمکی لازم کلوب هر ایکیسی ده فائده سز قالهق احتمالی وار. روسلرده شونک ایچون اوچیتلر، پوپلرغه باشقه اولدر. شویله ایسه ده پوپلر اشقولالردن چیتده دگلر، چونکه دین اوفوتوق وظیفه‌سی پوپلر اوستنده در. بزده هم اوشبیر نظامغه موافق ترتیب قیلورغه ممکن .

بعض کیمسه لرنک دارالمعلمین و دارالعلمیات آچونی مکروه کورمکاری عجبدر. گویا بونلرنی آچونی موافق کوروچیلر، دین عالملری بئشمکنی آرزو ایتمارلر ایمش. بویله ظن اینمک طوغری دگل، دین عالملری لازم ایدیکنده نزاع یوق. فقط بوکونده دین عالملری بئشه چک اورنلرمز وار، اوز اشلری ایله گنه مشغول مدرسار بو اورنلردن یاغشی غنه آدملر چیقاروب طورالر. اگرده بو اورنلر دوخاونوی صابرائیه طرفندن نظارت قیلنسه، درس لر ترتیب گه سالنسه، درس کتابلری تعیین ایدلسه دخی گوزل اولور ایدی. خصوصاً بوندی اورنلرده (مدرسه‌لرده) حدیث و تفسیر، فقه درس لرینه اهمیت و بررگه تیوشلی ایدی. دین عالملری اوشبو علملرنی اوفو سببندن گنه بئشور، یوقسه آشلق قییلندن آنلرنی ساچوب اوسدر. مک ممکن دگلر .

«روحانی» و «علمی» اسمی ایله دینی مدرسسه لرمزنی ایکی گه آیرمق هیچ مناسب دگل، دیوچیلر وار. لیکن بزده روحانلیق ایچون حاضرلنوجی بر فرقه اولدیغی کبی کسب یا که حکومت مکتبلرینه کرر ایچون حاضر. لنمکه ایکنچی بر فرقه وار. بونلرنی بر اورنده و بر ترتیب ایله آلوب وارمق ممکن اولماسه کرک. دینی مکتبلرنک ایکی گه آیره قندن دین آیرلمق لازم دگل. دین هر وقت بر، لیکن شاگردلرنی تربیه بولنده بر آز آیرمه اولورغه ممکن. خلاصه: روسلرده مکتب اشلری افراط درجه ده منتظم روشده در. تاش یایسه ده یاسون بر اوچیتل اوزینک

عالمه لری بئشدر و ملت بالالرنی شونلر واسطه‌سی ایله تربیه اینمک ایچون ضرورلدر.

بزنک حاضرگی مدرسلرمز، دین اسلامک تعالی و ترقیسی هم ده دینی عالملر بئشدر ایچون اجتهاد ایندیبار و همیشده ایتمکده لدر. لیکن حاضرگی مدرسهلرمزده شاگردلر آراسنده اولان اختلافلرنی بترر ایچون ده «دارالمعلمین» گه احتیاج وار. زیرا مکتبلرمز و مدرسسه لرمز صرف دینی اولدفلرندن هر کیمک حاجتی نابلور درجه ده فن اوقولماز ایدی. مدرسسه گه کوروچیلرنک هر برینک مقصودی ده امام و مدرس درجه‌سینی آلهق اولما. دیغندن شاگردلر دنیا ده وقتده اوزلرینه کرک اولهچق علملر ایله بر قدر اولسه ده مکتبلرده آشنا اولورغه تیوشلی. حتی درستینی سویلر اولسه ق مدرسهلرمزده فقه عامی ده عملیاتی و تطبیقاتی ایله اوقولماز. شونک ایچون دوخاونوی صابرائیه دن فرمان کلدیکنده ملالر شول فرماننی کوتاروب کیشیلردن کیشیلرگه بررگه، صوراشوب اوگرنورگه چبور اوللر. حالبوکه هر بر ملانک اوز وظیفه‌سینه توشه. چک خدمتلری حقنده نه کبی عمللر قیلورغه و نه روشده خدمتلرینی برینه بئشدرگه تیوشلی ایدیکنی مدرسهدن اوگرنوب چیقارغه تیوشلی ایدی .

بر ژورنال، دنیا ده اولان هر بر بوزوقلقنی «دارالمعلمین» گه اسناد اینمش و بیک کوب مثاللر کوسترمش. حالبوکه مذکور مثاللری هیچ بری «دارالمعلمین» ده بئشمش ذاتلر دگل، بلکه هر بری مذکور ژورنالنی یازوچیلر کبی یاغشی آدملردن اوقوب چیمشدر.

«دارالمعلمین» لر، باشقه ملتلر اعتقادلرینه کوره، دین صاقلار ایچون مناسب اورنلدر. شونک ایچون آنلر ممکن قدر اوشبو اورنلرده تربیه لنورگه اجتهاد قیللر. «دارالمعلمین» لرده اوقومش خرسئبازارنک مسلمان و یهودی اولوب یا که زنار و صلیبلرینی تاشلاب چیقیدیلری ایشدلدیکی یوق .

بعض ملالرنک بوزوقلقلری سببلی دینی مدرسسه لر و مدرسار عیبلی اولسه لر و بعض معلملرنک اخلاقسزلق. لردن دارالمعلمین و دارالعلمیات لرنک بوزوق اورنلر اولهچقی لازم کلسه هیچ بر علم بولینه کرمازگه تیوشلی اولوب چیقادر. روسیه ده بوز توری علم و اوقو اورنلری وار، اما هیچ بری دین بوزار و دینسزک نشر قیلور ایچون حاضرلنمامشدر. یاغشی معلملر و مناسب درس

يا كه طبع خانه خطاسيمى «ايول» يرينه «ايون» يازلمشدر). «اورنبورغ» شهرنده نيقولايسكى اورام ايله صو اورامينك مغرب هم تون طرفلارنده اولان پوچماق يورت ، محمد جان مفتى ملكى اولوب كيلونى طرفندن روسلرغه صانلمشدر. ايكنچى مفتى ، عبدالسلام بن عبدالرحيم اولوب بوگولمه اوبازى «زى» بوينده «عبدالرحمن» قريه سندنر. اورنبورغ شهرنده برنچى مسجدده برنچى امام اولمش ايدى . محمد جان مفتى وفات اولديغنده ۱۸۲۴ده ۳۰نچى سنتايرده مفتى نصب اولدى و ۱۸۴۰نچى يل ۳۰نچى يانوارده وفات ايتدى (صوبرانيه يوبيليسى حقنده اولان روسچه رسالدهه ياكش اوله رق وفات سنهسى ۱۸۳۹ ديه كوسترلمشدر)

اوچونچى مفتى ، عبدالواحد بن سليمان اولوب عبدالسلام مفتى وفات اولديغنده ۱۸۴۰نچى سنه ۱۹نچى ايونده تعيين ايدلى و ۱۸۶۲نچى يل ۴نچى آوغوستده وفات ايتدى . بو كونده بونك مرضيه اسمنده قزى اونا شهرنده كنان محمد حسن بن عبدالقفار آفچورين جنابلرينك نكاحنده سلامتدر .

دورتنچى مفتى ، حاجى سليم گرى بن شاهين گرى توكيلوف اولوب عبدالواحد مفتى وفات اولديغندن صونك ۱۸۶۵نچى يل ۲۸نچى فيورالده تعيين فيلدى و ۱۸۸۵ده ۲نچى يانوارده وفات ايتدى . «اوا» شهرينك برنچى مسجدى و بونك حضورنده اولان خادملر و مدرسهلرى ايچون الوغ و قفلر ايتمش فاطمه بيكه بنت سليمان جنابلرى بونك خاتونى اولوب مذكوره ايسه بوكونده سلامتدر .

اوشبو بيش مفتى آراسنده مفتيلك خدمتنده بكرمى بيش يل عمر اوزدروچى ايكي گنه كيمسه اولوب برى محمد جان مفتى و ايكنچيسى ده حاضرگى مفتى حضرتلر بىر . باشقهلرى ايسه بومقدار خدمت ايدى آلامشدر و آراده بارندن ده آز طور وچيلرى عبدالسلام مفتى اولوب ، بونك خدمتى ۱۵يل ياروم قدر اولمشدر .

روسبه اسلاملىرى عهوما ديپورلك مفتى حضرتلرينك اوشبو يوبيلى بايراملرينه اشراك فيلدىلر ، حتى مدنيتدن براق اولان قريه خلقلرينه قدر اوز طرفلارندن وكيللر كوندروب تبريك فيلدىلر . ويرلمش هديه لر ، آدريس و مکتوبلر ، تيليگراملر حسابسز اولمشدر . دىنى رئييسلرى اولمق صفتى ايله ايدلمش بواحراملر

تعيين ايدلمش ساعتلرنه گى درسلىرىنى فالدررغه وكيچكد . زرگه قولندن كلمان . درس اشلىرى بزلردهه شويله اولورغه نيوشلى . ليكن دىنى مدرسه لرمزنى شول دىنى حاللارنده آلوب وارمق حقنده چاره كورمك لازم ايدى . يوقسه تيز كوندن اوقو حقنده يگى نظاملر چيقوب بزنك حيرانلقده فالق احتمالز وار . زيرا نظاملى مکتبلرنك بنالرى باخشى ، اوچيتللىرى اوز خدمتلرنده طيار ، اوقو اسبابى تاماما حاضر ، درسلىر و كتابلر نزاعسز ، اوطون كراسين و استروژ كيبلىر هر برى يتو و بونلرده دورت ييل اوقوچيلارنى دورت بيشيوز صوملق وظيفهلى اورنلر كونوب طورمقده اولديغنه بالالرمز حاضرگى مکتبلرمده باغلاب قويساك ده طورمازلر ، آنالرى و وليلرى اوزلرى ده طوتهازلر . يه حضرتلر و افنديلر ! بو طوغروده نه ايتورسز ؟ سوزلرگزنى ايشتيك ، مرحمت فيلوب سوييله گز ! « هوادهى طورنادن فولدهى چيچق ايكه » ديمشدر .

«شورا» : - اوفاده اولان يوبيلى مجلسى دارالمعلمين ايله دارالمعامات آچمق موافق ايدىكنى انفاق ايله قبول فيلديغندن بو مقاله ده شونك لزومينه دائر اولان جمله لرنك كوبسى توشردى .

مفتى حضرتلرينك يوبيليسى .

حاضرنده اورنبورغ اداره روحانيه (دوخاونوى صوبرانيه) سنده مفتيلك منصبنده اولان حاجى محمد يار بن محمد شريف سلطانوف حضرتلرينك اوشبو خدمتده طوتانمى بكرمى بيش سنه دوام ايتدىكى مناسبت ايله ماينك ۲۰نچى كوننده «اوا» شهرنده يوبيلى اولدى .

مفتى حضرتلرى ايمپراطور فرمانى ايله ۱۸۸۶نچى يل ۲نچى يانوارده اوشبو محكمه نك بشنچى مفتيسى اوله رق نصب ايدلمشيدى .

بوندىن مقدم مفتيلرنك برنچيلرى محمدجان بن حسين اولوب ۱۷۸۹ده ۲۲نچى سنتايرده ، مذكور اورنغه تعيين ايدلى و ۱۸۲۴ده ۱۷نچى ايولده وفات ايتدى (صوبرانيه يوبيليسى حقنده روسچه يازلمش رسالدهه ، مؤلف ياكشيمى

حفظ صحت.

اورنبورغ شهرنده «آق چپچك» كونی

كچن ماى آينك ۲۰ سئده، برنچى مرتبه اولارق «اورنبورغ» شهرنده «آق چپچك كونی» اولدى. بوندن مقصود ايسه چاخوتقه خسته لگينه فارشو طور مقدر. اورنبورغ شهرينك اڭ بيوك فاميله لارندن باشلاب كچوكلرينه و اڭ بايلارندن اڭ فقيرلرينه قدر بوگا اشتراك قىلوب بعضيلرى چپچك صانوب و بعضيلرى ده چپچك آلوب يورديلر. ۳ تين بها قويلمش اوشبو چپچك سوداسندن ۷ - ۸ ساعت ايجنده ۶۰۰۰ سوم آقچه جيولمشدر. چپچك ايجون فروزفهغه آقچه سالوچيلارنك هر برينك قوللرينه توركيچه ياكه روسچه باصلمش نصيحت كلغداريني چپچك صانوچيلار بوش ويروب يورديلر. نصيحت كلغدى ايسه اوشبودر:

چاخوتقه آورووى

چاخوتقه آورووى، بتون اورولرنك ايك يامانى وايڭ كوب طارالغانيدر. باشقه هيج بر تورلى آورو، هيج بر تورلى صوغش و هيج بر تورلى ابيديميه، چاخوتقه قدر خلقنى هلاك ايتنه آلمايلر - قيرگه كرتييلر. يالگيز بر پيتر - بورغده غنه چاخوتقه دن بر يلدنه بيش مڭ كشى (هر كوننى ۱۵ كشى) ئوله در. چاخوتقه بر تورلى اوپكه آوروويدر. اول سالقون نيودن حاصل بولمى بلكه اورولردن بوغادر. چاخوتقه نڭ باش سببى، عادى كورگه كورنمى طورغان واق اوراقلردر. اول اوراقلر آوروولرنك فاقرلرندنه بولا. هر بر چاخوتقه آوروولى كشى بونسكركانده هم نوچكرگانده فاقرق ايله برگه هر كوننى بر نيچه ميليون دانه شوندى اوراقلرنى توكره. شول چاخوتقه آوروولى كشى توكرگان فاقرق ايدنهنگه، يرگه و باشقه نرسهگه توشوب كييهده، طوزان ايله برگه هواده اوچا؛ كشى صولو آلغانده طوزان ايله برگه شوشى اورلده آدمنك تنيه كره ده ياڭادن طووا - اورچى هم آرتادر. بو طوزان ايله برگه اوچا طورغان اوراقلر اويلرده بيگره كده فورقچيلار اقدر. چاخوتقه نڭ باشقه كشييلرگه بوغووبنه هم اورچووبنه، چاخوتقه آوروولى كشييلر -

اهل اسلامنك اوزلرينك دينلرينه اولان محبتلرينه آچيق بر دليل اولسه كرك. فقط «يوبىلى» كونى ايجون جيولمش وكيلاىر بونك ايلگنه قناعت ايتماى بلكه مفتى حضرتلرينك اسملرينى منگو فالدرمق قصى ايله حكومتدن رخصت آلوب آنك اسمينه «دارالمعلمين» ايله «دارالمعلمات» تاسيس ايدرگه قرار وييرمشلردر.

نه قدر گوويرنالردن، يراق و ياقين يرلردن تيريك ايجون جيولمق هيج شهبه اولماز قدر دانلقدر، فقط بونك اوستنده دارالمعلمين و دارالمعلمات آچمق طوغروسنده اولان قرارلردن اهايليرنك حقيقت حالده مدنيت دنبايسينه آياق باصقلرينه و اوز حاجتلرينى اوزلرى بيلوب شونى تحصيل ايتمك چاره لرينه كرىشه باشلاقلرينه سونچلى بر علامتدر.

حاجتلرمز كوب و چيكسزدر، لىكن هر برندن مقدم و هر برندن ده كركلى اولان حاجتلرمز معلم و معلملر حاضرلك ايدى. علم تريبه دن خبردار معلملر و معلملرمز اولمايدىندن قاعه، مثالنده الوغ مكتب بنالرمز اولسه ده كوب فائده سى كورلماز. دينهنز ايجون ده علم كرك و دنياىمز ايجون ده علم كرك. شونك ايجون اهل اسلام بالالرينى اورام طولدروب يوريه چك يرلرندنه هر برينى مكنبلرگه جيارغه و معلملر تريبه لرينه تابشرمق لازمدر.

اوناگه «يوبىلى» مناسبتى ايله جيولمش خاقلرنك قريبه لى صورته نداكره لر قيلمقلى و برنچى حاجتنك نه شى ايدىكنى بيلوب شونى دنياغه چيقارمق لازم اوله چغنه بر قرارغه كلهكلرى شاگردلك عالمندن چيققلرينى و دنياده ياشارگه آرزو قىلوچى انسانلر جهل سينه كريدكلرينى كوسترمكده در. اكرده بونلر شاگرد مناظره لرى ايله عمر اوزدرسلر و بنم سوزم اولماسه آنك سوزى ده اولماسون كى شيلر ايله بر برينه آياق چالسولر، بونك ضررينى ملت كورمش اولور ايدى.

«شورا»، نتيجه سى خيولى قرارلردن عبارت اولان اوشبو «يوبىلى» ايله مفتى حضرتلرينى تهئنه ايدر و «دارالمعلمين» ايله «دارالمعلمات» نك وجودگه چيققلىرى حقنده صرف غيرت ايتمكلىرى حقنده رجا قىلور. اصل خدمت ايدمچك و همت كوستره چك وقت بوندن سوكدر الله تعالى موفق بيورسون!

- ۹) اورن يرينى بىك يش ھىم ياخشى ايتوب كىبدررگە، طوزانلارن قاغارغە كىرەك .
- ۱۰) مونچاغە يش كررگە كىرەك .
- ۱۱) سوتنڭ ھەر وقتىدە قاينانغانن غىزە اچارگە كىرەك . چى سوتنە كوپ وقتىدە بوغوشلى آورولرنڭ اورلقلرى بولادر .
- ۱۲) آورولر ايله برگە ياتماسقە ھىم آنار ايله بر صاوتىنن آشاماسقە ھىم اچماسكە كىرەك .
- ۱۳) ھىچ كىم ايله بر استاكاندىن ھىچ بر نرسە اچمەسكە و ھىچ برەو ايله بر پاپىروصنى طارتەماسقە كىرەك .
- ۱۴) چاخوتقە آورولى كىشپارنڭ كرلرن يووش جايەگە توروب آبرم صاقلارغە ھىم بوغان وقتىدە ئنك قاينار صودە قايناتورغە كىرەك .
- ۱۵) ترناقلرنى بىك طازا طوتوب، يش يش كىسەرگە كىرەك .
- ۱۶) باشقە فاتىرگە كوچكاندە، ياكئا فاتىرنى بىك ياخشىلاپ طازارتورغە، اگر ممكەن بولسە دىزىبنفىكىسىرا - ژاىت ايتەرگە كىرەك .
- ۱۷) چاخوتقە آورولى كىشى طورغان فاتىرنى ياخشىلاپ طازارتوب، آغارتوب، بوياپ ياكئا كاغدلر يابشىدرغە ھىم آوروياتقان اورن يرنى دىزىبنفىكىسىر ژاىت ايتەرگە كىرەك .
- ۱۸) اچوچىلك چاخوتقەگە ياردم ايتەدر . شوڭا كورەدە اچە طورغان كىشىلر چاخوتقە آوروى ايله كوبرەك آورىلر .
- ۱۹) فان آزلىق، قزاق، بورەك فاغو، باش ئەيلنو، زالاتوخا، اوپكە آوروى شىكللى قاتى آورولر چاخوتقەگە ئەيلەنوب كىتەرگە بىك ياقن بولالار . شونڭ اىچون آندى آورولرغە اوچراغاندە ممكەن قدر صاق بولورغە كىرەك .
- ۲۰) چامادن طش آورودە شولابوق چاخوتقە آوروى حاصل بولورغە ياردم ايتەدر .
- ۲۱) صاف هوا ھىم قوياش چاخوتقەدن صاقليلر ھىم سلامتەلندرلر . شوڭا كورەدە ھەر وقتىدە ايشك، ترەزە آچوب اويلرنڭ ھوالرن ياكئارتورغە كىرەك (اگر ممكەن بولسە قش كونلر نەدە) بوش وقتلرنى ممكەن قدر صافى ھوادە اوزدررغە كىرەك .
- ۲۲) ياخشى آشلردە چاخوتقەدن صاقليلر ھىم آندىن سلامتەلەنوگە ياردم ايتەلر . شونڭ اىچون آشاملىق نرسەلر آلقانندە ياخشىباق ھىم ياكئالقلر يىنە دقت ايتارگە كىرەك .

نڭ طوغرى كىلگەن بر يرگە توكرولرى سبب بولا . ھەر بر قافرئنى شكلى نرسە دىب بلوب ممكەن قدر آنى بتررگە طرشرورغە كىرەك . سلامت كىشىلر، توكرو، قافرو شىكىللى اشلردە آورولرغە اورنەك بولورغە - بول كورسە تورگە، صاقلانوب توكررگە ھىم صاقلانوب قافر نورغە تيوشلىلر . آورو كىشىلر توكرگان قافرقلرنى بترە بارلقانن سلامت كىشىلرگە، چاخوتقە آورولى كىشىلر ھىچ قورقچلى توكل . چاخوتقە آوروون وقتىدە بلوب تيوشلى چارە لرن ايتلسە سلامتەلندررگە ممكندر .

تيوشلى قاعدە لرن يرينە يىتسكركان ھەر بر كىشى چاخوتقەدن صاقلانە آلادر .

اول قاعدەلر بونلردر :

- ۱) ايدەنگە قافرماسقە، توكرمەسكە كىرەك . چونكە ھەر بر يووشلكدە كوب وقتىدە ناچار آورولرنڭ اورلقلرى بولا .
- ۲) توكرە طورغان كچكەن لەگەنلردن باشقە ھىچ بر يرگە نوكرمەسكە - قافرماسقە كىرەك . توكرو اوچون قويلغان لەگەنلرنى ھر كوننى پچراق صولر چوقرىنە توگوب، قاينار صو ايله ياخشىلاپ بووب قويارغە كىرەك .
- ۳) طوزاندىن ھەر نورلى ناچار آورولرنڭ اورلقلرى بولا . شوڭا كورە، ائىچوتكە قانات ھىم سبركى ايله طوزان طوزدرماسقە كىرەك .
- ۴) يونسكركانندە ھىم نوچكركانندە اوزنى ياولقى ايله قابلارغە كىرەك . توكرەك ھىم قافرق چە چرمەسلك بولسون . اوشبوڭا بالالرنىدە عادتەلندررگە تيوش .
- ۵) بالالرنى صافلىق و پاكلەگە عادتەلندررگە ھىم اوزلر يىنە ھىچ بر نرسە قابارغە ايرك بىرمەسكە كىرەك . بالالرنى ايرنلر ندىن اوبەرگەدە بارامى .
- ۶) اويلرنى بىك پاك طوتارغە كىرەك . ايدەنلرنى قورى اشچوتكە، سبركى ياكە قانات ايله سبرمىچە ، بلىكە يووش پچقى اونى ايله سبروب، صوكندىن شول پچقى اونىنى ياندررغە ياكە ايدەننى يووش چوپرەك ايله سورتوب، صوكندىن چوپرەكنى قايناتورغە كىرەك .
- ۷) اوستال، اورندىق، ديوان، كوزگى شىكىللى نرسەلرنى يووش چوپرەك ايله سورتوب، طوزان چغارودن صاقلانورغە كىرەك .
- ۸) آش آلدندىن ھەر وقتىدە قوللرنى بووارغە، اوزنى چاپقاب، تىلارنى تازارتورغە كىرەك .

تربیه و تعلیم

عائله تربیه سی .

«المقتطف» دن مقتبس .

آنا، عائله ایچنده اڭ الوغ بر حکمدار و اختیارینه ده کوب جانلر امانت ایدلمش بر عسکر باشلغی قیبلندن بیوک بر کیمسه در . آنا، اگرده عائله نی تربیه قیلهق طوغر وسنده اوز وظیفه سیننی برینه کتورسه بالالری آدم اولورلر و انسانلق عالمندن جز اولمق شرافتنه ایرشورلر . بالالرنڭ کمالات تابهقلری طوغر وسنده تربیه نڭ اثری کوب ایدیکنده نزاع یوق .

بالالر، یاش وقتلرنده جسارتلی، غیرتلی و همتملی اولد-قلری حالده اوشبو عالی صفتلر کوب آتالرنڭ چنایتلری سببندن خراب قیلنور، بالالردن صورلوب تاشلانور، جین و مسکین اولهرق فالورلر، اوز کولگه لرندن اوز-لری قورقا طورغان معناسز بر درویش اولورلر، اعتماد علی النفس کبی عالیجنابلقدن اثر اولسون کورلماز .

مشرق خلقلرنده بالالرنڭ بر گناه ایتدیکلرینی بیلدیکلرنده صوفیق و فیئامق، عادتلی اشلر جهله سننددر . لکن بویله آتالر بالالرنینی، دگل، بلکه اوزلرنینڭ آتالی وظیفه لرینی قینارلر، تربیه سزکنکنڭ اڭ قباحتی نی اجرا ایدرلر .

آتالرنڭ قینامقلری سببندن بالالرنڭ روحلری سونار، غیرت و همتملری بتار، احتراملری کیموب بونڭ اورنینه قورقولق اورنلاشور، نصیحت و ارشاد قبول قیلمیه چق صورته تیسکاریلک کسب ایلرلر، بوزوق نرسه لر نی حد ذاتلرنده بوزوق اولدقلری ایچون دگل، بلکه آدملردن قورقو سببندن گنه تاشلاب طورمقنی عادت ایدرلر و هر وقت حیل و فکر یولینی طونارلر . کشی کوروندن قورقوب غنه اوصاللقدن منعلنمک، هر بر خطاللقنڭ آناسیر .

جاننی سلامت آدم، حیوانلرغه صوغارغاده جسارت ایتماز، حلم و شفقتی بوکا مانع اولور . ایمدی آدم بالاسینه، خصوصا اوزینڭ بالاسینه همده کیله چک بر کونده آنا اولوب عائله باشلغی اوله چق بالاسینه صوغارغه نیندای قوللرنڭ جسارتلری یتسون ؟

احتمال که بعض بر آتالر «بالالرمزنی صوغارغا مجبور

(۲۳) طازا هم پاك چاخوتقه آورولی کشیلر، سلامت کشیلر ایچون خوف سزدرلر .

(۲۴) قاتی هم اوزاق یونکرته طورغان بوتهل حاصل بولسه شوندوق دوقتورغه مراجعت ایتارگه کیره ک .

(۲۵) چاخوتقه آورولی کشیلر، فاقرفلرینی قوللرینه بیتلرینه یا که کیوملرینه تیگر و دن صافلانورغه تیوشیلر . اگر بر بر یرگه یا گلش تیسسه شوندوق صابن هم اسسی صو ایله یووارغه کیره ک .

(۲۶) چاخوتقه آورولی ابر کشیلر مبیق هم صافاللرن فرغه تیوشیلر .

(۲۷) چاخوتقه آورولی کشیلر چیتده - طشده یور-گانده، کاغد دن یا که پیالادن یا صالغان مخصوص صاوتلرغه غنه توکروب، اویگه فایتقاچ کاغد صاوتنی یاندررغه، پیالا صاوتنی قاینار صو ایله یووارغه کیره ک .

(۲۸) چاخوتقه آورولی کشیلرگه، اوز فاقرفلرن یونارغه هیچ یارامیدر .

بو قاعده لر نی تمام برینه یتکرو بیک ینگل توگل . لکن شوشی قاعده لر نی هر وقتده ادا ایتوب کیلسه ک اوزمزه سلامت بولورن، بالالره زده سلامت بولورلر . بتون دنیا آورووی بولغان تو بیر کولیز (چاخوتقه) آورووی ایله کوره شو جمعیتی باشقه ممالکنلرده کوبدن بیرلی بار ایدی . منه شوندیوق جمعیت «Всероссийская лига борьбы съ туберкулезомъ» یل بزنگ روسیه دهده آچلدی . باشقه ممالکنلرده گی شیکللی بزده ده، هر طرفه بر کوننی «آق چیچک بیرمه» یا صالاققدر . تو بیر کولیز (چاخوتقه) دن هلاک بولوچی یاش هم فارت جانلرنی فوتقارو ایچون بر کوننی جمعیت، هر بر کشینی آدم بالاسینڭ حقیقی دشمانی بولغان بو آورو ایله کوره شورگه چاقره در .

بویله «آق چیچک بیرمه» روسیه ده تورلی طرفه تورلی وقتده یا صالدی . لکن بو صوگه فالو تو بیر کولیزدن هلاک بولوچیلر نی قزغانوچیلرغه هم آنڭ ایله کوره شوچیلر گه یاردمه بولنورغه تله وچیلرگه شاید مانع بولماز . کوره کلرگزی ۲۰چی ماینڭ آق چیچکلری ایله بیزه کله ب، چاخوتقه ایله کوره شوگه یاردم ایتکنز! اوشبو یوغاریده سوبله نگان قاعده لر نی اورنینه یتکروب - یاقذرگز آراسنک شونلرنی سوبله ب، طار اتوب آنلرنیده دیپله شکر!

اورنبورخ شهرنده «حفظ صحت» جمعیتی .

وياكى خېرلرني اوزگرتىش قىلوب «شورا» غە بازوب طورر اولسه نىز دىخى دە گوزل اولور. عادته هر يرنىڭ وەر قىبلەنىڭ تارىخلىرىنى شول بىردىن وشول قوم آراسىدىن اولان ذاتلار بازوب طوررلر. «اهل البيت ادرى بما فيه» دېرلر. تارىخلىرى تىدوبىن ايدىلماش قوملر حقتىدە چىتىدىن طوروب معلومات وېرىمك البته مشكللر.

طرويسكى . ۸نچى عدد «شورا» دە حضرت ابوبكرنىڭ يوزى گوزل اولدىغىدىن «عتىق» دېه لقبلىدىكى بيان ايدىلش. حالبوكه ذهنى افندى «الحقائق» نام اثرىدە : « حضرت ابوبكر آناسىنىڭ بالالارى باشاماز ايدى شونىڭ ايجون كعبە حضور نده ابوبكر حقتىدە : - يارب اعنى هذا من الموت - دېه دعا ايدى وشوگا جواب اولهرق - فرت بالوليد العتىق - دېه جواب كلدى وشونىڭ سىبىدىن - عتىق - دېه لقبلىدى « دېمىشدر. «شورا» دە اولان سوزنىڭ وجھىسى نە شىدر ؟

احمد بن حسين .

«شورا» : - ۸نچى عددە اولان سوزنى الاستىعاب ، اسدالغابە ، الاصابة دن آلوب سويلامش ايدىك . بونلرنىڭ صاحبلرى علم سېر وتارىخ طوغر وسىدە معتبر اماملر در. شونىڭ ايجون تارىخ نقتە نظردىن سوزمىنىڭ درست ايدىكىنە امنىتمىز كاملر .

قزىلچار اويازىدىن . «پىچاق» قىرەسىنىڭ خطىب محترم محمد حنفى مظفر جىناپلرى ۷ عدد «شورا» دە «قواعد فقهيە» حقتىدە بارغان ماقالىسىنىڭ اچىدە سوز مناسبتى ايله ، مطبوعا - تەمىزە اورنىسز انتقادنىڭ كوبلىگىن سويلەپ ؛ كېرە كىسنىچى بولاسە مونىڭ تېرىشىسزلىرىن بازوب كورسە توچى بىز ، دېه در . معلومدىر كە ، بوتان خاقلرنىڭ مطبوعاتىدە انتقاد بولمى بېك كىڭ هم اول بېك اهمىتى نرسەدىن سانالادر . خلققە بېرىلگىن روح ، فكر هم اولرنى تەبىر ايتكان سوزلر كوچلى صورتە انتقاد قىلىدىغى كېى ، انتقادلر اوزلرىدە ايكىنچى مرتبە مۇقتاب انتقادقە آنگادىلر . بىزدە بىر قاپانلى انتقادلر آزالاب آزالاب بولا باشلاسدە انتقادلرگە انتقاد ئىلدە توغدىغى يوقدر . مظفر جىناپلرنىڭ سوزىن كورگان صونىڭ بىز جېردىن كوڭگە قدر قوندىق . ايكىنچى قابات انتقادنىڭ بولون چن كوڭلدىن كېرە كىسنىدە هم مظفر جىناپلردىن ، مىڭ جان ايله ، بازوينى اوتتەمىز .

«تورك اوغلو» .

اولدىق» دېيورلر . لىكن بويلر صوغولرنىڭ نتيجهلرى هېچ وقتىدە حلم و ملايمت نتيجهلرى مرتبەسىنە ايرىشماز . شونىڭ ايجون بونىدە مجبوريت يوق ، بلىكە بوشى آنانىڭ تىرىپە عامىدىن خېرىسزلىگىدىن و جهالتىدىن باشقە بىر شى دىگىلر . اوروپا دولتلىرىدە ابلنك وقتلىردە عىسكىرلرگە صوفىق حقتىدە مساعده وار ايدى فقط بونىڭ ضررلى بىر نرسە ايدىكى تىجىر بە ايدىلىگىدىن صونىڭ شىدى اوشبو حال كوب حكومتلر طرفىدىن قىطعى صورتە منع ايدىلدى . بىنە اوشبو حكمت ايجون مكنب بالالار بىنى صوفىقدىن منع ايله نظاملر چىقىدى . شونىڭ ايجون بالا تىرىپە ايتىمك طوغر وسىدە آنالار و آنالار ، ولى هم معلملرنىڭ بىردىن بىر وظيفەلرى حلم و شفقت اصولىنە بنا ايتىمكىلر . حلم و شفقت اصولى ايله فائىدە ايدە آلاماش كېمىسەلر هېچ وقتىدە فائىللىق اصولى ايله فائىدە ايدە آلامالر .

مىراد و مخارە

عالجات . تركستان چىنى سارتارىنىڭ اولىگى و صونىقى تارىخلىرىنى ، «كاشغر» دە حكومت سورمىش خانلرنىڭ تىرىپە حاللىرىنى «شورا» دە يازمىقنى اوتتەمىز . بابالار مىزنىڭ تركك روشارىنى و باشلردىن اوتىش حاللىرىنى ، قىلمىش اشلىرىنى ، طوتىش يوللىرىنى اوگرنوب بېلوب طورمىق بىز تركستان چىنى سارتارى ايجون اهمىتى بىر اشدر . بابالارمىز حاللىرىنى كوروب تىجىر بە و عبرت آلوب طورسەق اوگىمىزغى غەر - لىمىزنى و كېمەچك معىشتلر مىزنى ضررسىز اصوللرغە قوروب بلىكە مسعود باشارگە موفىق اولور ايدىك .

«شورا» : آنا بابا و عوماملى تارىخى بىلورگە و معىشت هم دە غەر سورمىك طوغر وسىدە تارىخلىرىدىن عبرت و تىجىر بە آلورغە هوس ايتىدىكىگىز ايجون طوغر وسى نمون اولدىق . بىر قوم ايجىدە اوشبو فكر دە آدملر اولمىق ، شول قومنىڭ دنيا دە باشارگە ايتىدىكىنە دىل ايلور . بىز انشأ اللە قدر تەمىزدىن كلدىكى قدر خدمت ايتسەك كرك . لىكن آنا و بابالار كىزنىڭ تارىخلىرىنى و كاشغر توركلرى حقتىدە ايسكى

نامعلوم. ۸. نچى عدد «شورا» ده چيتا معلمى ابراهيمى افندى «مكتبه تربيه بدنيه ايله تربيه روحانيه» سرلو. حەلى مقاله سنده: «مكتب بالالرينه گيمناز تيكه ناك لزومنى وانك طريقتى روس تلمده با كه ترك تلمده يازلان رساله لردن فارابده اول روشده تعليم ويررگه توصيه ايدوى گوزل بر نصيحت ايديكندە شك يوق. فقط ايسكى ترك پيداغولرى وانلره تبعيتله گويا (?) بعض روسيه مدرسلرى بش وقت نماز يا كه مطلق نماز گيمناز تيكه دن مطلوب اولان سنگرلره قوت و يرو و تامرلارده فان يورگزو كى خدەتلره قائم مقام اوله ديهكلرينى رد ايتونده حقسز بولسه كرك. زيرا نماز، موافق سنت يعنى آن حضرت عليه الزنيات مسجد مباركنده اعرابى تعليم ويرن طريقتده تعديل اركان ايله ادا ايتاسه آروپا اديبلرى اختراع ايدن گيمناز تيكه دن معنى بدنه كوهر ك خدمت ويرسه كرك. ابراهيمى افنديك «نماز، گيمناز تيكه فواعدينى شامل دگل بنا عليه بو درست دگل» ديمه كى گيمناز تيكه فواعدينه وانك فواعدينه ونماز ناك ده اركان معلومه وانكسارات مخصوصه لرينه آنچق دقت ايتمگانلكدن ناشى اوله چى ظن فيلنور. ابراهيمى افنديك نمازنى گيمناز تيكه كى بر اوينچق ايتو بولا ديمكى ده فى الجملة فناتيزما ايسى بتمگانلكدن اولمى. احكام شرعيه ناك جمبعسندە مصالح بينهايه ومنافع غير متناهيه وارلقى آيات واحاديثدن آكلاشلديغى كى بونلرى تجربە ايدنلره ده مخفى دگل. شونك كى مصلحتلرى نظر اعتباردن تاشلاب طرفى تعبدە گنه مكبا كيتولر سايه سنده دين ميبين اسلامى تعصبات فناتيزمالره بلچراتوب اوينچق قلب بتردك دگلمى؟ بر تعظيم الهى ضمننده ايكنچى بر مصلحت ومنفعت اولوب ده، آنى اعتبار ايدو نيچون اوينچق بولسون؟ نمازده مرتب اولان انكسارات وانتقالات، قيام، ركوع، سجود ونزول، ارتفاع موافق تعليم رسول معترم اولان معاملەلر، تعبد حيثيتندن تمام تعظيم مطلوبنى افاده ايتديكى كى مافيللا باياغى گيمناز تيكه دن حاصل اولان مصلحتنى ده موجب اوامقى اربابنه خفى دگل. اكر اللهنگ عظمينى بلدروب آكا تعظيم كركلكن معلم افندى بالالره سكرده آلسه، هيچ وقت بالا نماز ناك حكمتنى بلوايله اوينچق عد ايتماز ظننده يم. لهذا يوقاريدە ذكر ايدلن ترك پيداغول غلرينك وتانار مدرسلرينك تطبيقلرى نخطه گه آشغو موافق اولماسه كرك.

ملا محمد جان ديويلاقوف.

♦♦

۱: نامعلوم. ۱: تلمز ناك، عرب و فارسى تلمز ناك طولقلنرندن فوتلوب آقرن آقرن صافلانويينه، خلقمى آراسنده مليتمز ناك طامر جايويينه طغزلاب طورغان توبو. نچكلردن طازارويينه، بورونغى كيرته لردن چغوب منه حاضرگى حال گه كيلويينه وادبياتمزنك، موكا چافلى ذهنلر. مزنى طونقنر روب كيلگان چوالچق كه كبه تلمز پا كلانويينه، اوز مز ايچون فايلى بولغان تورلى چچكلر ايله بيزه كله نوويينه، طوغر وسنغنه كه يتكانده چنلا بوق يا كار وويينه كيلمزنك بيگره ك خدمتلىرى تيدى؟ آنلر نيندى فيينلقلرغە اوچراديلر؟ بار دمچيارى كيلملىرى ايدى؟

۲: تانارلر ناك ذهنلرينه طولغان خر افاتلر ناك بتوويينه، اساطير لردن كوچرلگان چرك عكايه لرنك يوغالوويينه قول آياقلرينه اورالغان تعصب بغاولر ناك چيشلوويينه، كوزلرينه چاچلگان تيمسكار بلك طوزانلر ناك يرواويينه و شولاي ايتوب جانلانولرينه اك باشلاب كيم خدمت كورسكان؟ وطونقان يولى نيندى ايدى؟

۳: فضيلتو استاذ محترم شهاب الدين المرچانى حضرتلر ناك ملتزمگه كورسكان خدمتلىرى نه نرسه؟ طاراتقان فكرلر ناك تاثيرى، اوزى دنياده چافده كورنگانمى؟

منه شوشى سؤالرگه «شورا» اووچيلر ناك بيك دقت و بيك نچكەلك بران جواب يورلارن اوتنم!

عبدالله ييگى مصطافوف.

تقرينى

I

طوره شمشى بو؟ دنياده اوزى بولوبده بولغه سالنه آلمى طورغان بر ادبيات و بر نل بولسه طبيعى بز ناك ادبياتمز و بز ناك تلمز بولور (وحشى قوملرنى استمنا ايله) ادبياتمزنك حاضرگى حالى، ادبياتمزنك تاريخن يازاچق ذاتلرغه ياخشوق ماتير يال بولورلقدنر. ادبياتمزه، موضوعلردن قطع نظر ايله، بارلو استيبلر نده ده بر برسينه بيك فزق باشقه لقلر طولوب ياتا. موضوعلرى ايله نل و املالىرى حقتده آغزده آچارلق توگل. مثال اوچون صوگفى وقتلرده نشر ايتلگان «تانار خاتونى نيلر كورمى؟»، «بيچاره

ایسکی تاریخچه کوز صالحالی باشلا رغه کیره ایدی. یازوچیلر مرنک هر فایوسینکده طبیعی کوزنگان بر نقطه لری باردر؛ آنسز بولماس تصویرات گه یا کغانه کوکل بیروب کبله، اوقوغان اوزینه تطبیق ایتەرگه یا کغانه اویره نوب کبله تورغان بارلی یوقلی اوقوچیلر نی تاتارلقدن بیزدرو یولی تاریخچه خیانت، اوزمگه جنایت و استبدالمرگه قیامت بولماغای ایدی.

II

ادبیات باقچه مرنک صوگفی بهملرندن برسی بیلگولی عیاض افندیگ «عصر» طرفندن نشر ایتلگن «طورمشمی بو؟» رساله سیدر. بو رساله ده عیاض افندیگ بولو اوستینه ماتور وینگل بارلو فضیلتی ده بار. چوالچق، لکن بار و باباچاق ادبیاتهنی شوشی کونده، قوللرندن کیلگن قدر ترفی ایتدررگه طرشولری- یاردمله شولری اوچون ناشرلرگه ده رحمت ئه یتمی کیتوب بولمی. «طورمشمی بو؟» بیک آچی، اثرلی، ماتور هم بیک یاخشی یازلغان. لکن همانده شول بر رامکه ده- تصویر ایتکانی هر بر مزگه شول قدر بیلگولی بر ترکلکدرک، اوقوچیلر نندن بیک آزیغنه «طورمشمی بو؟» نك چن فهرمانی بولودن بلکه مستثنی در. نی قدر کیگ و حر بر صورتده یازلغان بولسه ده شوکت کورسه ته طورغان هیچ بر کارتینه یوق. اوقوغانلردن کوبسینه، بارلق طورغان طوروشینه اوقوغان مدرسه سینه، تاتار بولوب طوغانلغینه لعنت ئه یتدره؛ روحانیلر نی ادبیاتقه دشمانلاشدره؛ کوب آنالرنک بالالرن ملی تر بیهدن محروم ایتدره؛ بونلر اوستینه بو کونارده یاخشوق آله کیتوب بارا تورغان یا کما مکتبلر و مدرسهلر مزگه (فهرمانی اوقوغان مدرسهنک تیپی یاخشی کورسه تلو ایله برابر دوام ایتکان جزئی گنه بولسه ده فائده بیره طورغان اوقوچیلرینک بولوب بولماوی حقنده هیچ بر نرسه بولماغانلقدن) نفرت روحی بیره، هم ملا بولورغه یا که روسچه اوقورغه حاضرله نه طورغان مدرسسه شاکردلرینک کوکللرن صونددره طورغان یاقلری کوبرهک. طورمشمزه بیک نق هجومی ایله برابر، صاف واقعی تصویرلرینه، اوقوچیلر نك شولوق کتابنک فهرمانلری ایکانن اوبلاب یا صابغنه بولسه کوکل کوتره- تاتارلقغه مافتانو روحی بیره طورغان کارتینه لر فوشلغان بولسه، محرر نقطه سندن ده کتابنک اهمیتی بلکه کیمومه گان بولور ایدی.

خاتون»، «قوزغونلر اویاسنده»، «نیک اویغاندم؟» هم «طورمشمی بو؟» رساله لرن کورسه تو یتهدر. بو رساله لر طورغان طوروشلری ایله بر برسندن بیک قزق آیرمالر ایله آیرلسهلرده حال تللری بردر. درست بو حاللر روس ادبیاتهنده بولغان؛ ۱۸۶۰-۶۱ نچی یللرغه قدر روس ادبیاتی بو حاللر نی کوروب اوزدرغان. لکن مذکور یللردن صوگفی پیریئودلرده روس ادبیاتی ربالی یولغه قویغان. مقتدر ادیبلری، بیلینسکی تأثیر ایله کبسه کدن گنه یولغه توشوب کینکاملر. بزنگی ده بلکه بر وقتنی ره تله نور، آنسی امیدلی. تیک ادبیاتهنک هر نرسه دن ئلك نوزه لورگه تیوشلی بولغان بر باغی بار. اولده حیاتهنک همان بر بردن- بر اورندن تنقید ایتلوب طورولوی. فایسی غنه کتابنی آله، همان شول بر بالی باشی؛ همان ملا، ایشان، ایسکی مدرسهلر، تاتارلق (شارنک قارا باغی غنه)، خاتون قزلر مرنک تر بیه سزلیگی هم نادانلغهنه. حیاتهنک یاخشی یاقلری، تاتارلق ایله مافتانورغه تیوشلی طرفلری، اوزمرنک استعداد- غیرت و ثباتمز، چن چندن انسانیت گه قورولغان عادتلر مز برابر کورسه تلگن هیچ بر نرسه چقغانی یوق. حیاتهنی بولغان حالنده نوزه تورگه تیوشلیگی کورسه تلوب تنقید ایتلگن هیچ بر نرسه یازلغانی یوق. همه سیده تاتارلقدن جیره ندره- فاچره هم قول سلته ته طورغان بولوب یازلغانلر و یازلر.

مینچه بو حال هیچ عفو ایتلمه سلکدر. بوندن باشقه تاتارلق نك بورونقی شوکتلری- تاریخمز، ادبیاتکه کره آله او یوغاریده غی کیمچیلکنی دخی بر نیچه قات آرندرا. روس ادبیاتن قاریق. روسلرنک معیشتلرن ایگ مرحمتسز، اونکن، اوصال، قانی هم آچی تنقید ایتوچیلر نندن مشهور گوگل اثرلرنده روسلرنک یاخشی یاقلری، یاخشی عادتلری هم روسلق ایله مافتانو، کارتینه نك نه ق اورتاسنده یارلوب یاتالر. تورگینف، نیکراسف، کالتسوف، پوشکین هم لیرمونوفلر نقنده دخی آرتقراق ماکسیم گورکی، نیهیروویچ- دانچینکو، بونین، ژیربیتسکایا شیکلی یا کما و یاش یازوچیلر ده ده شولوق یازوچیلر مرنک فکرلری بیک بوگرن بولسه ده، بر رامکه دن چغه آله اولرن، حیاتهنک ناچارلقلری آرتق اوزه کگه اوتو تأثیر دیورگه یاری. آلایده بولسه عیاض الاسحافی، فاتح امیرخان، عالمجان ابراهیموفی شیکلی حقیقتا مقتدر خودوژنیکلر مز، یاخشی یاقلر مزغه هم مافتانورلق نرسهلر ایله بیک بای بولغان

اوزمىزنىڭ، طورمىشمىزنىڭ ناچارلىقنى ھەممە مۇزە بلەمىز، لىكىن نىچىك تۈزەتۈرگە ايكانن، تارىخىمىزنى آقتاروب قايتارو ھىلەسن بلەيمىز. شۇنى طابوب كورسەتوب بىروچى ھەم «منە تاتاردە بونلردە بولغان وبونلر بار» دىب كوز آلدەمغە آچوب سالوچى بوق روسلرئە بىنكاندى Вотъ гдѣ сабака зарыта بو اثر ھەر طرفدىن ادبىياتىمىزنىڭ ھازىرگى ھەم كىلە چكەگى بر سرمايەسى. عىياض افندىنىڭ تل و املاسى دە بايتاق تۈزەلگەنگە اوخشى. آنڭ اثرلرئە عادتە بولغان تل و املا كرىزىسى و اثرئە بوق. ھەر كىمگە آلوب اوقورغە توصىبە ايتەم. بھاسى ۶۰ تىن . محمود دىرجانى .

دىگان تقوالق - آرتقلىق، بىروب چن، طورى ئېگىزلىك. كشىنى نىسنە ھاكىم ايتوب عقلىنە بىرگان اىرك. قىلوب ھر اشدە اورتاچا، تۈزوب ھر ىردە عدلك. عادل، اىركن، ئېگىز، قرداش بولورغا بو بورغان اسلام. «خدا فارشندە دىن - اسلام» دىب الله ھقلاغان اسلام! طبعەت قانونن، طورموش يولن كورسەنە، اوگرەنە. ھر اشدە مصلحت، ھكىمت، مشورت بلەن امر ايتە. زمانلر آنى اوزگەرتىمى، زمانلرنى اول اوزگەرتە. . . . اوزون يوللرنى قىسقارتا، آور بولكلرنى بىكلىتە. كشىنن فايەسن ياقلاپ ضرردن صافلاغان اسلام. «خدا فارشندە دىن - اسلام» دىب الله ھقلاغان اسلام! يمان ھەم بىخىشى بولورغە عقلىنى قىلوب اىركلى. يمانلقدن طيا - كوچلەمى - بىخىشلىقغە اوگونلى. ھقىقى ھەم باقى قانون قىيامت كۈننە چىكلى. يمانلقدن بو تەن ھەر كىمگە، رەھمتلى، عدالتلى! اوزگىنى آڭلاپ الله نى تانورغە الله دن اسلام. «خدا فارشندە دىن - اسلام» دىب الله ھقلاغان اسلام! «بلغاويشچىنىق». جارالله وىرغازف.

اخبار

اسلام

خلقىنى مەدەت سىنجاغى آستىنە جىغان اسلام. تنن، جانن كشىنن تىرىبەلاب پا كلاغان اسلام. عادل، اىركن، ئېگىز، قرداش بولورغە بو بورغان اسلام. كشىنن فايەسن ياقلاپ ضرردن صافلاغان اسلام. اوزگىنى آڭلاپ الله نى تانورغا الله دن اسلام. «خدا فارشندە دىن - اسلام» دىب الله ھقلاغان اسلام! نادانلىقنى، يمانلىقنى قىروب ھقلىقنى آڭلاتقان؛ قاراڭغىلىقنى بىرتوب، دىيانى ياقىرتقان آغارتقان؛ جھانغە شىققەت اورلۇغى، ھدايت نورى تاراتقان؛ كشىلرنى مېھت، و ھىت، علوىت كە قاراتقان؛ خلقىنى مەدەت سىنجاغى آستىنە جىغان اسلام. «خدا فارشندە دىن - اسلام» دىب الله ھقلاغان اسلام! بو بوروچى ايكى، فقط الله غە اطاعت كە؛ قىزقروچى علم گە آشقىدروچى خىرات كە، كشىلىكىنى پىنەكلەپ ايتوچى چىكسىز كىمالات گە، طورى يولدىن اىرشدروچى مۇگىكولك سەادت گە، تنن، جانن كشىنن تىرىبەلاب پا كلاغان اسلام. «خدا فارشندە دىن - اسلام» دىب الله ھقلاغان اسلام! طورغا اوندەگەن بىرلىككە، بىر جان، بىر طوغان كېك

ترجمان

«ترجمان» ۵.

اى وجودك عالمە رەھمت ضىياسى «ترجمان!» سىن دوام ايت اى جھالتنىڭ دواسى «ترجمان!» مدرسە، مكىتبلرى سىن بولغە صالدىڭ يالغىزك اى تاتارلرنىڭ ترقى مېتىداسى «ترجمان!» ھلمە خىدمت ايلدىڭ، فىلرنى اھيا ايلدىڭ يا مبارك اھل اسلام مېتىداسى «ترجمان!» لافلرە، غىبىتلرە سىن ايتىدىڭ ھىچ التفات بىرمىدىڭ يول؛ اى شىجاعت مېتىداسى «ترجمان!» كۈب تاتارنىڭ اويقوسىن آچدىڭ، كوتارتىدىڭ باشلرن غىرتىكلىگە؛ اى سەادت مېتىداسى «ترجمان!» صېحە اصلاح سىنىڭ ھەر بىر سطورىدىن چىغوب فىرادى كۈكلرگە؛ اصلاح مېتىداسى «ترجمان!» روح و بىرەن ملىكە سىنىڭ: اسماعىل بك غىصفرى! يا وجودك عالمە رەھمت ضىياسى «ترجمان!» (۱)

جمال الدين يومايوف .

(۱) ھرىول ايتىداسىدىن بىر ھرف آلدۇدە اسماعىل بك غىصفرى ھرفلرى جىيىلور.

قيلوب و يردى» ديه كوستوديكمده ممكن دگل بگا اشانمازلر، خليفه هديهسى بر آلتون اولورمى؛ ديه استبعاد قيلوب بلكه برر آدمنگ كيسهسندن آلدېغمه حبل قيلوب بي حضور اولورلر وىنى نكد بر قيلورلر. ايشته شويله بر بلا اولماسون ايچون هديه كزنى قبول ايدنه آلام.

هارون رشيد بو بالاننگ بر برندن گوزل سوزلرينه حيران اولوب بوچهسنى آلتون ايله مولدررغه امر ويرمشدر.

حكايه لر:

جان فدا ايتوب.

(روسچهدن ترجمه).

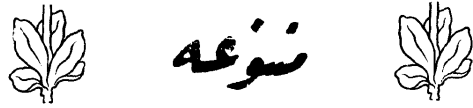
قبر قارانغولغى بولغان بر توننى شهردن يراق توگل بر يردنه بر كچكنگنه لىكن غايتنه ماتور بر داچا، كركنگه كيلنگان يانارئاغنه اوخشاب يانا ايدى.

داچاننگ اچنده اوت اويناپ سلامت قالغان نرسه لرنى اوت باغانالرى قاماب آلوب الله نينداى طاوشلر چفاروب كوكنگه تابا منگزوب يرگه ارغته و آلاردن آيراغان اوچقونلر يرگه اوت ياغورى بولوب توشه ايدى.

شهردن كيلنگان اوت سوندر وچيلر اوشبو اوتنى سوندر و ممكن بولمادېغنى بلوب بارى اش يوقدن اش بولسون اوچون تيره ياغنده سلامت قالغان يرلرگه صو سيبه لر ايدى.

داچاننگ خوجهسى: اورطه بويلى اير اورطه سندهغى آدم شهرننگ معتبرلردن بولوب، باش قابن قولينه طوتوب، يانغينغه برده ايسى كيتنگان و برده قايغورمغان روشده و يانغينغه كيلنگان كشيلىرننگ اوزينه قاراب طورغانلقلرن بللمى، يانه طورغان داچاسنه قاراب طورا ايدى.

آننگ ياننده، يارطى صافالى كويگان، كيوملرى يرانغان و بلچرانغان بر كشى، چوگالب يانغيندن قونقارانغان، خط، واق كتاب، ويازو اسبابلىرى شيكلى نرسه لرنى بر يالوقغه توره ايدى.

زيراك و عقللى بالا. هارون رشيد اورامدن واردېغنه مکتبدن قاينوچى بر بالانى توقتاتوب اوشبو روشده سويلاشمشدر:

– اوغلم نه يردن كلهسن؟

– مکتبدن سبق اوقوب اوى گه قاينام.

– نه اوقومقده درس؟

– قرآن شريف.

– سبقك نه يردنه؟

– فتح سوره سنده.

– يازوگ گوزاميدر، سبقكنى كوستر! (بو عصرده

مکتبلرده قرآن شريفنى ناقتالارغه يازوب اوقوتورلر و هر

بر سبقنى، بالا اوز ناقتاسينه اوزى يازار، قولندن كلسه

حفظ هم قيلور ايدى. شوننگ ايچون بالا اوشبو كوكنى

درسنى كوستررگه مجبور اولدى، چونكه بوچه سنده باشقه

بر نرسه اولنماز ايدى، حالبوكه بالاننگ درسى فتح سوره سنده

دگل بلكه والنازعات سوره سنده ايدى. شوننگ ايچون

ناقتانى آلوب قارادېغنده بالاغه قاراب خليفه ديدى:)

– اوغلم، بو قدر عقللى اولديغك حالده نيچون

بالان سويلرسن؟ درسك ايسه فتح سوره سنده دگل بلكه -

والنازعات سوره سنده ايمش.

– استغفرالله! بالان سويلامك قباحته بر اش ايدىكىنى

بيلورم، لىكن خليفه حضرتلرى تشام قيلماسون (چونكه

نزع سوزى عزل و خلع معنالرينى موهمدر، بويله سوزلرنى

ايشتمك الوغ آدملر ايچون مطلوب دگل) ديه خيرلى

فالغه دلالت قيله چق اولان - فتح - سوزينى اختيار

قيلورغه مجبور اولدم، مصلحت بونى اقتضا قىلدى.

هارون، بالاننگ اوشبو جوابندن غايت كيفى كلوب

هديه قيلوب بالاغه بر آلتون سوزدى، لىكن بالا بونى

آلمادى، اوز يولينه كينه باشلادى.

– اوغلم، نيچون آلمازسن؟ خليفه لرننگ حرمتلرينى

رد قيلمق تربيه سزلك علامتيدر.

– سوزكز طاوغرى ايدىكنده شبيهه يوق لىكن خليفه لر

هديهنى برر آلتونلاب و برمادىكلرى ايچون بونى رد قيلورغه

مضطر اولدم آنام آنامه قايتوب: «خليفه حضرتلرى هديه

— اگرده مین سزنی اشقاف آستندن قوتقارسام میکا ضرر کیتورمسسزیمی؟ بلیگز مین قوراللی، دیدم. اولده:

«خفلالنماگز مین سزنگ اوچون حاضر قورقچلی توگل مینم قولم و قول باشلرم ایمنگانگن» دیدی. مین انی اشقاف آستندن چغاروب بر اورنقغه اوطورتدم مسکینگ اوزی اوطورلری کوچی ده قالغان ایدی. اوزم آنک قارشوسینه اوطوروب بر آز تگاب قاراغاج:

— بو اشقاف سزنگ بو هنرگزنی طاشلاوغه سبب بولور، دیدم.

— «سوزگز درست، مین اوز قاپقانه اوزم الهکدم. احمق ایتدم. سبق بولور ایکنچیلای آلائی اشلهمه» دیدی آنک فایو یرده احمق ایکنوننی صوراغاج اولده: — «مینم احمقلم شونده: میکا آچه دن باشلامی سزدن باشلارغه کیرهک ایدی. بولمه گزگه کردم سز یوقلی ایدگز اوتررگه قولم بارمادی انسانیتسزلیک. .. اویانماسسز دیب اویلادمه آچهغه ملوندم اشقاف غایت آغر. پارکیتلی ایدن شما. یانغلیش طایوب یغلمده اشقاف آستنده قالوب سزنگ قولغه الهکدم. فایه صوگ پالیتسه؟ نیگه ایدی کیلوب مینی طوتیلر؟» دیدی.

— «خفلالنماگز حاضر کیلوب یترلر. بولای چاقرمیچه کشی یورینه کیلوپگز البته برنجی مرتبه توگلدر دیب اویلم» دیدم.

— «یمین ایتهم برنجی» دیدی.

اول بو سوزلرنی شوندی طلوش برله ایتدی تلهر تلهمس آکا اشاندم.

— سز بوگاچه نیچک طوردگز؟ دیب صورادم. — «نیچک طوردم؟ اویاسز ات شیکلی چوپلک باشلرند، قویما بویلرند تونلرکیچروب اورامغه طاشلانغان قاتقان ایکمک ایله رزقلاندم. اش طابا آلهادم. آچدن اولهسی کیلمی اوغرلارغه کرشدم. اوغریلق سز اویلاغنجوق ناچار کسب توگل. بز باری بایلرنگ قربانلری آلا هر کوننی نیچه مک اشچینی اوراملرده فالدروب آلازنگ اوغریلقغه کروشلورینه سبب بولار یا ایسه رشوتچیلر مظلوم و مظلومه لرنگ آفتق تینلرین آشیلر.

مونه شولارغه قاراغانده اوغراو ارتغراق. چونکه مین باری بر کشیگه گنه ضرر کیتوره و شونک اوستینه

— یازو اوستالنده گی رسم چقدیمی؟ دیگان سؤالینه تگی کشی بر آز ایسابلب طوردی ده اورنندن سیکروب ماوروب اونقه طابا یوکروب بر مینوت اچنده یوق بولدی. خواجه، تگی کشی آرنندن یوکرسده پالیتسه مانع بولدی و تگی کشی نی قوتقارو اوچون، موگاچه اشسز نورغان سوندر وچیلر بار قونلری ایله اشکه کرشوب داچای صولی و قوللرینه نورلی قورالدر طوتوب اول کروب کیتکان ایشکگه طابا بارا باشلادیلر.

شول وقتده داچانگ ایکنچی طرف استیناسی یرگه شاطرداب توشدی. اوچ استیناغه غنه قالغان داچا حاضر برده آشمغان شیکلی یانوب اوت باغانالری اورینه باری اوچونلر، یولدر یاغورلری بولوبقنه یوالر ایدی یانغینه کیلگان کشیلرنگ کوزاری باری ایشکده ایدی.

اوزافده اوتهمدی بر نیچه کشیلر بر آدمی کوتاروب ایشکدن چقدیلر آلاغه سوندر وچیلر صو سببلر ایدی، کوتاروب چیقغان کشیلری تگی کشی بولوب آنک کیوملری چلانغان و تونولی ایسلی پار چغا. باشی تیشلوب، اولم آقلى ایله آغارغان، سوز سویلر درجه دن اوزغان ایدی. داچانگ خوجهسی یانینه کیلگچ اول بتون کوچن جیوب آکا بر قارادی خوجه آنک حالن آکلاب یانینه تزلندیده کیومینگ اچکی کسهسینه قولون طغوب قیمتی رسینی آلوب کوزارندن آغان باشلرینی قول یاولغی ایله سورته باشلادی.

غزتلهرده بو یانغین طوغرسنده بولغان خبر بیک قسقه بولوب مینی برده راضی اینمه وی سبیلی مین داچا خوجهسندن تفصیل معلومات آلو اوچون بر کوننی آنک ایله کورشوب تگی کشی حقنده سوز آچدم. خوجهده سوزگه باشلاب:

— موندن اون یل الک مین شول یانغان داچاده طوردغم وقت، بر توننی کورشی بولمهده بر طلوش ایشتلدی. قوامه ریؤلویرمنی طوتوب لامپه قابزوب طلوش کیلگان بولمهگه کردم نی کوزم ایله کوریم: آچه اشقافی آوغان، آنک آستنده بر کشی یاتا باشده پالیتسهگه خبر بیرمکچی بولوب چغا باشلاسامده بوکشینگ یانغز بولوی و اوزمنگده قوراللی بولووم فکرمنی آماشدردی باشده بو کشینی اشقاف آستندن قوتقاروب آندن صوگ پالیتسه چاقرغه قرار بیروب اول کشیگه:

آنلارنىڭ اوبلار يېنە بىر چىت خاتون آلوب قايتىدى. زىنب مۇنڭ اوڭى آناسى ايكانن بىلسەدە چىت توسلى كورۇپ ھەمان شولاي چىت كويىنچە بىردە ضررسىزغىنە طورر دىب اوبلادى. باشدە زىنب بىر چىت خاتوننىڭ مۇندە طورويىنە فايغىرمادى. لىكىن بوچىت خاتون بارە طورغاچ بىتون يورنقە حتى زىنبنىڭ اوزىنەدە خوجەتاق ايتە باشلادى. ايندى زىنب اوزى بىر چىت بالا كېي بولوب قورقە قورقە يوررگە مچبور بولدى اول چىت خاتون آنا بولو معناسى بىلەنگە زىنبكە باش توڭل بىلكە كوچ قوت بىلەن باش بولدى. اوڭى آناسى زىنبكە آچولانو بىقنە قويىمى، اورنسىز بىلسەدە صوغىدە بىبارە باشلادى. زىنب بوكوندىن باشلاب اوڭى آناسىدىن تورلى آورلقىر كوردى. اول بو اشلارنىڭ ھەمەسىنە صبر ايتىدى، توزدى. اول ھەمان توزە، ئىللە قايدە كېتارگە، بوپورتىدىن قاچارغە اوبلامى. بعضاً اوڭى آناسى كورمگانە كەنە چلى. مۇنڭ چلاغانن آناسى كورسە طاغى آچولانە:

« اوز باشكە چلا، چلاوڭ اوز باشكە بولسون » دى. اول اوڭى آناسىنىڭ شوندى قاتى معاملەلر يېنە، ات كونى كورساتوويىنە، بو اشلارنىڭ ھىچ بىرسىنى آناسىنىڭ بىلەوينە، بىلسەدە آناسى يافلى بولوب، آنڭ ئەلەكلەوى بوپىنچە اوزىنە آچولانوويىنەدە توزوب طوردى.

* * *

اوڭى آناسىدىن يەش بالا طوغاچ زىنبنىڭ كونى بېگىرەك قىيىنغە قالدى. آنى قاراو يواتو ھەمەسى زىنب اوستىنە تاشلاندى. اول ايندى كون بوپى بالا كوتاروب، شونى يواتوب يوررگە مچبور. اون ياشىدە بولسەدە بىر آنالىق وظيفەسىنى ادا قىلە. زور كشىلر توسلى بولوب بالالىقنىڭ شۇندىن بولغان اوپن فلانىڭ نرسە ايكاننىدە بىلمى. بىوق، توشىكى كويىنچە ھەمان شونى تىرىپە ايتە. آندە ھەمان توقماق آستىدىن چقىمى بالا آزغىنە چلاسه آناسى:

« آباو مچىتسىز! شول آرادە صوققان (يايسە) شول آرادە چىمتكان » دىب بىردە يوققە بىچارە زىنبنى قاغوب بىبارە. « بار! بار! اوپىدىن چغوب كىت » دىب تورتىكەلەپ چغاروب بىبارە. اوى آرطىدە آزاراق چلاب، اويگە كررگە قورقوب اوطورەدە بالالىق بىلەن بو اشلارنى اونوتقان كېي بولوب طاغى اويگە كرە، آندە طاغى شوندى بىر حال بولا، اول ھەمان توزەگە. اول آناسىنىڭ شولاي قەر ايتوويىنە، آچووى كىلسە آشارغە بىرماويىنە، اوزىنىڭ كوچى يىتماز اشلارنى اشلەرگە قوشوويىنە، الحاصل تىرىپەسىز عائلە چىندە

مولنغان تىقىردە دىيادوق چراسن چىگەم » دىدى.

مىن اوز اوزىمە حساب بىرمى:

– مىن سىزنى عفو ايتەرگە اوبىلىم، دىدم.

– زىنار شايارماڭز، چونكە مىنم اوچون بارى بىر

شفاخانەدن چغووم ايلە ماغىن اوغراغى طوغرى كىلە.

شونڭ اوچون عفو ايتىدىكىڭز تىقىردە سىزگە ھىچ رحمت دە

ايتەچك توڭلىمىن. مىن سىزنى يارتى ساعت الك اولمىدىن

قوتقاروم اوچون سىز حاضر مىنم بىر نىچە آى صوڭراق

تورمەگە كر ويىمە سبب بولاسىز، دىدى.

آنڭ بو سوزارى مىنى اللە نىنداي خيال دىياسىنە

باطردى.

مىن آخىرنە:

– اكر دە مىن سىزنىڭ يواڭىزنى اوزگار توب طوغرى

كسب ايلە تامين ايتسەم، سىزگە طوغرى كشى دىب قارارغە

ممكىن بولورمۇ؟ دىدم.

اول مىڭا قارادىدە ملدىراب چىققان ياشلر ايلە طولى

كوزلرون چىتكە آلوب ياش آراسىدىن:

– « يا كر يم! اكر دە بو سوزار حقىقتكە چىقسە ايدى »

دىدى.

—

خواجه افندى بوسوزلردىن صوڭ اوزون تان الوب:

سىزگە طاغى نى ايتىم؟ اول مىنم ايلە اون يل عمر ايتىدى.

آنڭ طوغرىلغى انصافلىقى، تىرىفدىن يوقايدىر. اول مىڭا

آچىغە يانلانغان كشى توڭل، چن و حقىقت سوپوايل مىنى

سوپە طورغان كشى ايدى. اول شول مىڭا بىرلىگانلىكى

آرقاسىدە مىنم اوچون چانندە فدا ايتىدى » دىدى. . . .

مترجم. ع. ك.

—

زىنب صبر ايتكان ايدى

نهايت صبر ايتە آلمادى.

آناسى وفات بولغان وقتدە زىنب سىگىز ياشىدە ايدى.

زىنب ايندى اولونىڭ نرسە ايكانن بىلگانگە كورە آناسىنىڭ

مەنگى قايتماسىنى بل ايدى. آناسىنىڭ وفات بولووى زىنبگە

بىك آور طويولدى. اول چلادى و صوڭ در جەدە تاثرلەندى.

باشدە روق بو اش زىنبكە بىك آور كورنسىدە زىنب

مۇنڭ آچىسىنە توزدى. بارە طورغاچ سىرەكلەب كەنە چلى

باشلادى. آناسى اولوب بىر ايكى آى طورغاچ آناسى

زىنب برده كورمكاڭگه كوره قوشاب كىندى. فخرى اوزن يونلى طوتارغە، طوغرى سويلەرگە طرشە، مەكەن توگل . زىنب جلازغەدە بىلى، جلاماسقەدە بىلى فاتقان كوېنچە قالدى. فخرى كىسك جەلەر بلەن :

– آچولانمە ايندى زىنب، آزرارق اچدم، دىب چاق ايتە الدى. آزماز سويلەندىدە غرلداپ اويقوغە كىندى. بو وقتدە زىنب جلى ايندى. اورامدن اوتوب بارغان ايسر كنى كورگانده قورقە طورغان زىنبگە بو كون ايسر ك بلەن برگە طورغە، تون اوتكاررگە توغرى كىلدى. زىنب تون بوېنچە اويده، حسرنده. . ايرتەن طورغاچ زىنب فخرى نڭ يوزىنە قارارغە اويالا، نى اشەرگە بىلى ايندى. « نىگە اچوب قايتىڭ ؟ » دىب سؤال بىرمادى. توزدى. فقط يورا گندە بىك كچكە توېن قالدى. اول توېن زىنب نڭ يورا گن طرناپ طوره ايندى. بونلر بر برسىنڭ اخلاق وطبىعتلرن چنلاب طاناشماس بورون فخرى نڭ اېچوروى زىنب نڭ مەبىتى اوزىنە باغلاماسقەغە سەبب بولدى. بونڭ قايقوسى يونلاب اوتولوبدە بىمكەن وقتدە فخرى طانغان اېچوب قايتقان! . . زىنب ايندى چنلاب قايقردى. « جانم سېن بولاي اېچوب قايتقاچ مىڭا قىيىن بولا » دىب ايتوبدە بىرمى مويىنە باروب اصلدى. زىنب بو اشى بلەن اوزىنڭ امىدى فخرىدە گنە ايكەنن آكلانماقچى بولا ايندى. فخرى اېچونى عادى بر اش دىب بىلگانگە زىنب نڭ سوزىنە، جلاوينە برده گنە ارلەنمى: – « يوققە جلاما ئلى! خاتون آلدەم دىب اېچمى طورمام » دىدى. زىنب بو سوزگە جواب قايتارمادى. ئندە شەبىگنە يقارغە ياندىلر. لىكن زىنب نڭ كوزىنە تون بوېى اويقو كرمادى. برنچى مرتبە شوندى سوزنى ايشتووينە چىداي آلدى ايندى، لىكن زىنب همان توزدى. چونكە باشقە چارە يوق ايندى .

فخرى سىرەكلەب اېچوب قايتە طورغاچ اېچو اېچون اوزىنە يول آچقان، زىنب نڭ قارشى طوره آلماون بىلگان ايندى. اول ايندى يالغز وقتندەغى كىبى تەلسە قاي وقتدە اېچە، تەلگان وقتدە قايتە باشلادى. اول آينى وقتدە زىنب جلى جلى اېچماون اوتتە، اوزىنڭ تىلر روب كوتوب طورون سويلى، اېچمى قايتسە نى قىدرى شادلانغان بىلدەر. موڭا قارشى فخرىدە يارار دىكان بولوب وعدە بېرگان بولادە شولوق كوونى طانغى اېچوب قايتە ايندى. ايرتەن چاق بېچەسكە وعدە بېروب كىتكان فخرى كىچ لايىقل بولوب

اوڭى آنالر اوڭى بالارغە كورساتە طورغان اورقلر نڭ ھەسەنە توزدى. « مېن موندە طورمىمەن، مېن كىتەمن » دىب ايتمادى. حتى بو اش خاطر يەنەدە كىلمادى. زىنب قىيىنقلر آستىدە طوروب اوسدى. بونلر نڭ ھەسەنى توزمك بلەن اوتكاروب بىاردى.

اول ايندى يتكان قز ايندى. طور ووزنە راحت بولماسەدە بورنقى روشلى بېگرك قىيىن دە توگل باشقە قىلر كىبى قىدرە و ايركەلكدە بولماسەدە بىك اورلق اېچىدەدە توگل ايندى. ايندى زىنب نى بوگون طاكۇدە كىباوگە بىررگە طوره لر. اول حاضر اوزىدە بو اويدن قوتلە چاغىنى بلە، كىلە چىكلر بىن اويلى آلدندە ئللە نىندى راحتلىكلر كوتكانن شوڭا تىزرەك قوشوون تلى. آنڭ بلەن بر ياشدە گى قىلر كىباوگەدە كىتە باشلادىلر. زىنب آنلر نڭ راحتكە طورغانلرن كوره، اوزىدە شونلر كىبى بولوب كىتەسى كىلە. اول ايندى اوڭى ئەنيسىنڭ آچولانغان وقتلرندە ايتە طورغان:

– يونلى بولسەڭ سىڭا مونارچى كىباو چىزار ايندى، سىنى ات آلسونمى؟ دىگان آچى سوزلرن ايشتە ايشتە يالقوب يتكان. . آنڭ بو سوزلرن ايشتكان صايون زىنب نڭ اېچى ئەرنى، صزلانە، تىزرەك كىتوب شوڭا يورا گىنى ياندرەسى كىلە. كىباوى بلەن فوناق بولوب كىلوب كىتوب كىنە يوررگە تلى. اول ايندى موڭاچە نىندى اورقلرغەدە توزگان صبر ايتكان، شوشى يورتنى طاشلاب چىقوب مەنگى آيرلورغە تەلمەگان، مونڭ سوڭىدە اول آلاى مەنگى آيرلورغە، اېكەنچى برده كىلماسكە اويلامى اورقلرنى كورگان فقط تمام بىزمگان. زىنب نى كىباوگەدە بىردىلر. عادت بوېنچە اول اوزى تەلەگاننە بارمادى، آنى بىردىلر. ذاتا اول تىزرەك اوڭى آنا قولندن قوتلويىغەنە استەى، اوزى تەلگان اورنغە بارە آلماوينى بلە ايندى. آتاسىنڭ برده صورامى نىتمى طوتوب بىرووينە رضا بولوب بىمەسەدە صبر ايندى توزدى. طاش چىزارمادى. باشدە آنڭ اېچون كىباوى فخرى بلەن طورو بىك آور بولمادى. اول كىباو ھم طورمش شولاي بولادر دىب اويلى تىوشلى اشلرنى اشلدى. ھم ھمان طوره غەنە بىرە. بونلر بر برسەنە يونلەب اورەنوبدە كىتەكلنلر. زىنب قورقە قورقە طوره، كىباوينە بارارغە غەنە طرشە، شولاي كونلر اوتە گنە بىرە .

موندە بر كون برده اويلامان وقتدە فخرى بىنگلە بوب قايتدى. موندى اشنى، اوز يانينە ايسر ك كىشىنڭ كىرگانن

ايمش! . خاتون بولغاچ شونلر كېي بيبوب سېكروب طور سون ايمش! . . اول زينبىنى ياراتمى ايمش . . شوڭا كوره اېچوب فايته ايمش . . فلان خاتوننى آلوب شوڭا بلهن طورساڭ ايمش . . زينب فخرى نڭ اوشبو سوزلرينه ، بو اخلاقسزلقلرينه صبر ايتنه آلمادى ، توزه آلمادى : — «آلاى مېنى ياراتماساڭ ، مېنى آبرده شول فاحشه لركنى آلده شولار بلهن طور ، مېن صبر ايتنه آلمېن . اوزمنى آندى پچرافلر بلهن آلشدرمېن» ديديدنه چقروب اوکروب جلاب يباردى . چونكه اول اوز ايرندن موندى سوزلرني ايشتوب طورغه صبر ايتنه آلمادى . اش توزوب طورو- دن اونكان ايدى . . . م . غفورى .

ايسروب فايتهقان! . . زينب قورقوندن اوزله نوب طوره ، آغارغان نى اشلرگه بامى . فخرى يغله يازوب اوستال يانينه اوطوردى . ئله نيلر سويلى ، كوزن بر نقطهغه تكةكان قورقنچ صورته فاراب طوره . زينب جلايدنه «ئەي چيشنوب بات» دېب يانينه بارغاچك «كېت موندنه يورمه!» دېب تور توبده يباردى . بو بېرنچى صوغلو زينبكه تائير ايتدى . شولايده يېشىلغن بلدرو اېچون مقصودن ايتارگه تلهدى . فخرى «خاتون اېچمه سون دېگانگه اېچمه ايمش ، خاتون سوزى بلهن يورگان كشيىنى طابقان ايكانسڭ!» دن باشقه سوز ايتمى آدم ايشتهاس سوزلر بلهن سوگه . زينب همان صبر ايتدى نوزدى . چونكه قولندن كيلور اش يوق ايدى .

* *

مفتى حضرتلارنىڭ عمومى مکتوبى .

خدمتم نڭ ۲۵ يىللىق كوندنه اوزلر يڭ اعتبار كورساتولرى ايله منى حرمتلگان كشيبرگه ، همده تېرىكلر ، آدرېس ونطقلر ، يازو ونېليغراف آرقىلى تېرىكنامه لر ايله هم اوزلرى كيلوب ميڭا زور شرف باصاغان ذانلرغه همه سينه اوزم تشكر بيان ايتارگه مېمكن بولمغاندن محترم ژورنالسكز آرقىلى آلارغه اوزمڭ تېران و كوڭلدىن بولغان تشكر منى تقديم ايتمه من . اورنبورغ مفتيسى .

فخرى همان اېچوب فايتهقاچ باره طورغاچ برده يوق اېچون زينبىنى صوغه ، طوقمى باشلاغاچ زينب نڭ كوڭلى تمام صونغان ايدى . اول بار كوچى بلن فخرىنى اېچر- ماسكه طرشوب فارادى ، موفق بولا آلمادى . اول ايندى ايرينه آچق يوز بلن طوره آلدى ، اول تله گانچه اېچووينه ، اخلاقسزلىغينه رضالغى كورستمى ، بارى قولندن كيلمگانگه اوز اختيارينه قويدى . آنڭ فوتورغان ات توسلى فوتور- نوب فايتهووينه ، برده سېبسز صوغووينه همان نوزدى . كوز توپى كوگارگان كوېنچه كوڭلسز يورگان زينبىنى هر وقتنه كوروب بولا ايدى . اول صارغايغان كېيكان . آنلر بر برسېنه موقت طورغان كشيپلر چه معامله ايتلر . فاتى سوزلر بلهن سوگو ، يوققنه اېچون صوغو عادى بولوب كېتتى . زينب همان توزه گنه ، اون سوزگه بر جواب فايتهارو بلهن كفايله نه .

* *

فخرى نڭ ايسروب فايتهولرى همه سى عادى بولغان ايدى . ايندى موزڭ اوستنه ايسروب فايتهوب ئلله نېندى خاتونلرني ماقتى باشلادى كوره له ته چيت خاتونلر بله اوطورغانن سويلى ، زينب شونلر رهوشلى قوشطان توگل

حاجى م . سلطانف .

اوا ۲۰ نچى ماى ۱۹۱۱ .

تصحیح

۹ نچى «شورا» ۲۶۷ نچى صحيفه ده ۳۶ نچى يولدن مقدم «يورك اولنده بر قلاصلى اوج اوچيتلى» ديه يازلورغه تيوشلى بر يول توشوب قانمشدر .

محررى : رضا الدين بن فخر الدين .

فاسررى : محمد سكر و محمد اكر راسيفلر

«شورا» اورنبورغده اون بيش كونده بر چققان ادبى ، فنى و سياسى مجموعه در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ: НА 2-й СТРАНИЦЬ ОБЛОЖКИ 30 КОП., НА 3 и 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.

Адресъ: г. Оренбургъ, Редакция журн. „ШУРО“.

آبونہ بدلى : سنه لك ۵ ، آلتى آباقى ۲ روبله ۶۰ كاپك .

«وقت» بېرلن بېرگه آلوچيلرغه :

سنه لك . ۹ ، آلتى آباقى ۴ روبله ۶۰ كاپك در .

حق چغاچق . آتفه كوبى توله نگانن بلور ايچون شولارنك
همه سىنى قوشارغه تىوش :

$$= 32768 + \dots + 16 + 8 + 4 + 2 + 1$$

. 65535

دېمككه ات ايچون 655 سوم 35 تىن توله نگان .
بوندن كم اوتقانى كورينوب تورا .

۱۰ نچى مسئله جوابى (ع . بولداش) .

ته په ننگ توگال يارتىسىنى توگر ايچون - ته په ننى
افرنغه اودارا باشلارغه كيرهك . ته په ن توبينك چىتى
كورنگاچده توقناتورغه كيرهك . بو وقتده ته په ننگ توگال
يارتى صوى توگيله . (بوى هندسه ده اثبات ايتلر) .

درست جوابلو .

۴ ، ۶ ، ۹ ، ۱۰ ، نچى مسئله لرگه : فخر الاسلام
عين الدين اوغلى (نامعلوم) حارث يوما كى (استرلبتاماق)
۴ ، ۶ ، ۷ ، نچى مسئله لرگه : عمر اورازايف
(اورنبورغ) .

۴ ، ۶ ، ۱۰ ، نچى مسئله لرگه : يوسف نعمت اللين
(ترويسكى) ، فضل الجان عبداللين (پاولودار) .

۴ ، ۶ ، نچى مسئله لرگه : عارف (اورنبورغ) .
نقشبند اورميكوف (ترويسكى) .

۴ ، ۹ ، نچى مسئله لرگه احمد حبيب اللين (اورنبورغ)
۴ نچى مسئله گه : ابراهيم (كنه فورغان) . عبدالعزيز
فيضى (استرخان) . ن . ياشوف (آقتوبه) . احمد صفا بن
احمد الله (اويل) . عائشه آفجورينا (صاوينكا) . عبدالعلام
يعين . ن الكمالى ، يوسف ابراهيمف . م . فاتح بايزيدف .
فصيح الدين حبيدى (قران) . يعقوب آيمانف (اوقا) . اهل الله
مظرف (صارا تاغ) . نورگراى توكيلف (كراسنى يار
ينيسى غ) . نعمت جان عفورف (طرويسكى) . ش . تاج الله
ينف (جامبىتى) . على اصغر آلتونبايف . فخر الدين
صافايف (نامعلوم) .

تابشمقارنك جوابلرى

۵ نچى هم ۸ نچى مسئله لرنك جوابلرى تاغى بر آيقه
كيچكدريله .

۴ نچى مسئله جوابى (ك . م) .

سوداگر اول كجه نى چغارا . فالغان نرسه لىر يائينه
فابتوب اوزى بله بورىنى آلوب چغا (يا ايسه بورى
اورنینه كابسته نى آلوب چغا) . تگى ياقده بورى بله كجه
(يا ايسه كجه بله كابسته) برگه فالماسون ايچون كجه نى
كبرى آلوب چغا . بو ياقدن كابسته نى (اگر اولده بورى
اورنینه كابسته نى آلوب چققان بولسه بورىنى) ايكنچى
ياقغه چغارا . شولاي ايتوب بورى بله كابسته نى ايكنچى
ياقغا چغاردى . حاضر بارى كجه نيگنه آلوب چغاسى قالدى .

۶ نچى مسئله جوابى (ع . بولداش) .

بو ايكى سياح برگه ساعتينه يوز چاقرم يوريلر
(60 + 40 = 100) . برگه كيلوب اوچراغانچى 5 ساعت
وقت اوته (500 : 100 = 5) .

شولاي بولغاچ جبن توقتاوسز 5 ساعت بورى . ساعتينه
يوزهر چاقرم دن بتونسى 500 چاقرم يورگان بولا .

۷ نچى مسئله جوابى (ع . بولداش) .

تاراقان بر كونگه 30 - 20 = 10 آرشين منه . بىدى
كونده 70 = 7x10 آرشين منه . سيگرنچى كوننى تاغى ، 30
آرشين منسه ، - بتونسى 70 + 30 = 100 آرشين منگان
بولا .

شولاي ايتوب تاراقان باغانا باشينه بارى سيگز
كونده منوب يته .

۹ نچى مسئله جوابى (ع . بولداش) .

برنچى داغاهه بر تىن توله گان ، ايكنچى سىينه 2 تىن
توله گان ، اوچنچى سىينه 4 تىن توله گان ، كبله سىينه 8
تىن توله گان شولاي ايتوب 16 داغاهه 16 تورلى

۱۹۱۱ نچی یل ایچون

«وقت» غزتهسى و «شورا» ژورنالى آلوچیلرغه آبونہ دفترى آچيقدر .

روسبده هر بر بوچتاواى كانتورلرده «وقت» غزتهسینه و «شورا» ژورنالیینه مشتری بازلورغه مکن . بازلورغه تلگان کشیلر بوچتاواى كانتورغه آچهلرینی بیروب اوز آدرسلیرینی بازدرسهلر فوللرینه شوندن کویتانسه بیرله ، پیراواد بلانقهلرینه یازوب طورو مشقتی بولمی . اولگی روشده آچهنی اداره گه طوغری بیاررگه ده مکن .

«وقت» ایله «شورا» نڭ یللق حقلری آیرم، آیرم بولغانده بیشار سوم . ایکیسی برگه و بر وفندن بولغانده طوقز سوم .
آدرس :

Редакция газеты „ВАКТЪ“ и журнала „ШУРО“ въ Оренбургѣ.

اداره دن

- کوب نرسه لر یازلدى، شونڭ ایچون مقاله کز درج اولنمادی .
- «قواعد فقهیه» حقنده اولان اعتراضلرغه موسی افسدینڭ جوابلری آلداغی حدده باصیلاچقدر .
- مسقواده غ . آ . افسدی گه : مقاله کز گله چک عددلر نڭ برنده البته باصلنور .
- استانبولدن «سیمى ده» حضرت که بر ایکی سوز «دیه بازارمش مکتوبنی شمیدیک باصمازغه موافق کوردک . «شیرین و فرهاد» حکایتی، «عائل» حقنده اولان مقاله اوز نوبتلر نده درج اولنورلر .
- «یوزیل آلك اسملى» رساله ، گله چک عدد دن اعتبارا درج اولنه چقدر .
- عبد الله بیگی افسدی گه : حکایتلر کز و شعرلر کز بزرگه هنوز تابشلمادی .
- «چوبار تل»، «ایمچی فارچقلر» اسملى مقاله لر باصلاچقلر .
- محمد واصل افسدی گه : اوبالر حقنده «شورا» ده

اوفاده آطنه ده بر مرتبه چغا طورغان

«معلومات جدیده»

ژورنالیینه مشتری قبول ایتوله . پراغرامی :

- ۱) باش مقاله . ۲) دینی مسئلهلر . ۳) دینی سؤال و جوابلر . ۴) وعظ و نصیحت . ۵) خاتونلر عالمی . ۶) فیلیه تون . ۷) حقوق مسئلهلرینه داغر جوابلر (یوریدیجسکی آنؤیت) . ۸) تجربه قیلنغان دولر هم طبی معاونت . ۹) قویه احتیاجلری : ایگون اشی ، باچه چیلک ، اومارطاپیلک ، مال اصراروم یر تریبه لو . ۱۰) حکومت تدبیرلری . ۱۱) تیلیگرام خبرلری . ۱۲) غاصودارستؤیننایا دوما خبری . ۱۳) حوالت بویه و اخبارت . ۱۴) داخلی هم خارجی خبرلر . ۱۵) سودا خبرلری . ۱۶) بلدی خبرلر . ۱۷) اختراعات و کشفیات . ۱۸) باگا اثرلر . ۱۹) اعلانلر . بهاسی : یلغه ۳ سوم ؛ یارطی یلغه ۲ سوم ؛ اوچ آیغه ۱ سوم ۲۰ تین . بزمه لیب ۱۰ تین . چم کوته چکسگه بیارلمای . آدریس : Уфа, въ Редацію журнала „МАГЛЮМАТЪ-ДЖАДИДА“.

ژورنالیزغه، «اوا» ده علم و قلم ایله استعمالی مشهور بولغان ذاتلر اشتراک ایتدیکلری کیمی ، چیتندنه بعض علم اهللری یازیشاچقلر در .

ایچی مارتنن بائلاب حاضر لکده ۷ نوبت چیلدی .